

Stichting Het Zeeuwse Landschap

Jaarverslag 2021

CBF Keur

Stichting Het Zeeuwse Landschap is gecertificeerd door het Centraal Bureau Fondsenwerving

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Jaarverslag	5
1 Bestuursverslag	6
2 Verslag Raad van Toezicht	9
3 Organisatie verslag	11
4 Verslagen werkvelden	15
4.1 Afdelingen terreinbeheer Noord en Zuid	15
4.2 Afdeling Ecologie en Kwaliteitszorg	23
4.3 Afdeling Communicatie	28
4.4 Externe betrekkingen	33
4.5 Afdeling Programma's & Projecten	35
Jaarrekening	40
Balans per 31 december 2021 Stichting Het Zeeuwse Landschap	42
Staat van baten en lasten 2021 Stichting Het Zeeuwse Landschap	44
Grondslagen van balanswaardering en resultaatbepaling	48
Toelichting op de balans Stichting Het Zeeuwse Landschap	51
Toelichting op de staat van baten en lasten Stichting Het Zeeuwse Landschap	57
Gebeurtenissen na balansdatum	64
Statutaire bepalingen omtrent de verdeling van het resultaat	65
Ondertekening van de jaarrekening	66
Overige gegevens	67
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	68
Bijlagen	
Bijlage 1 - Raad van Bestuur	72
Bijlage 2 - Bezoldiging directie	73
Bijlage 3 - Verantwoordingsverklaring	74
Bijlage 4 - Nevenfuncties Raad van Bestuur en Raad van Toezicht	76
Bijlage 5 - Samenstelling Raad van Advies	77
Bijlage 6 - Samenstelling Natuurwetenschappelijke Adviescommissie	78
Bijlage 7 - Overzicht bedrijfssponsors	79
Bijlage 8 - Meerjarenbegroting	80
Bijlage 9 - Overzicht hectares in beheer	82
Bijlage 10 – Financiële verantwoording Nationale Postcode Loterij 2021	83
Bijlage 11 - Financiële verantwoording Integrale kostensubsidie 2021	85

Voorwoord

Met genoegen presenteren wij hierbij het jaarverslag 2021 van Stichting Het Zeeuwse Landschap. Het jaarverslag geeft een beeld van de werkzaamheden van de Stichting en de ontwikkelingen in de terreinen van het Landschap in het afgelopen jaar.

In het jaarverslag wordt de naam Stichting Het Zeeuwse Landschap afgekort tot HZL. Dit jaarverslag is ook te vinden op de website van Stichting Het Zeeuwse Landschap, www.hetzeeuwselandschap.nl.

Jaarverslag

1 Bestuursverslag

1.1 Financieel resultaat

Financieel is het jaar 2021 met een positief saldo afgesloten. Het exploitatiesaldo van HZL bedroeg € 354.646. Op basis van de resultaatbestemming kan € 538.811 aan de Continuïteitsreserve worden toegevoegd.

De resultaatbestemming 2021 is als volgt:

Reserve verwervingen	-77.858
Continuïteitsreserve	538.811
Bestemmingsfonds beheer	-50.000
Bestemmingsfonds NPL	-16.487
Bestemmingsreserve afschrijvingen	<u>-39.821</u>
	<u>354.646</u>

1.2 Organisatie

Het jaar 2021 heeft zich voor HZL vooral gekenmerkt als een jaar van opbouw. Directeur-bestuurder a.i. Bopp van Dessel heeft een aantal zaken herzien en beoogde veranderingen in gang gezet. Hij heeft de organisatie geleid tot 1 oktober. Na een zorgvuldig proces met medeneming van vertegenwoordiging uit het MT en de PVT is per 15 oktober 2021 de nieuwe directeur-bestuurder aangesteld: Rob van Westrienen.

Op 31 december 2021 waren er, inclusief de directeur-bestuurder, 44 personeelsleden (36,7 fte) in dienst van HZL. Dat is een toename t.o.v. 2020. Er zijn flink wat nieuwe medewerkers bijgekomen, deels in bestaande vacatures, deels voor uitbreiding.

Daarnaast was 2021 het tweede jaar met corona. Hoewel de coronasituatie gelukkig geen grote financiële gevolgen heeft gehad voor HZL, heeft het ons werk en onze gebieden wel sterk beïnvloed.

- Een aantal van onze activiteiten is door de voorzorgsmaatregelen onmogelijk geworden. Dat gold met name voor onze bezoekerscentra Saeftinghe en de Eendenkooi en voor alle excursies;
- Het beheer hebben we redelijk volgens plan kunnen uitvoeren;
- Een bijzonder effect was de grote toename van bezoekers aan onze gebieden. Wij zijn erg blij met de spontaan sterk groeiende belangstelling voor natuur en onze terreinen, maar het leidde wel tot een uitdaging op het gebied van toezicht en handhaving;
- Voor het kantoorwerk en overleg en afstemming met externe partijen is grotendeels doorgegaan met thuiswerken en digitaal overleggen;
- Ook hebben veel medewerkers dit jaar extra spanningen ervaren in het dagelijks leven, zeker in het bijzonder de medewerkers met schoolgaande kinderen en/of kwetsbare familieleden.

1.3 Grondpositie

Afgelopen jaar is het netto oppervlakte van het beheergebied van HZL met ruim 19 hectare gegroeid, middels vijf (afrondings)aankopen. Het totale beheergebied op 31 december 2021 had een omvang van 9.784 ha. De restopgave voor HZL bedraagt een kleine 200 ha, gebaseerd op de provinciale opgave en de regionale verdeling tussen de Zeeuwse terreinbeheerders. Nergens is meer de ontwikkeling van een geheel nieuw natuurgebied aan de orde.

1.4 Natuurbeheer

Het beheer van de natuurgebieden is een kerntaak van HZL. Deze taak breidt geleidelijk uit met de toename in grondbezit. Steeds belangrijker is gastheerschap en toezicht in de terreinen. Dit hangt samen met een toenemende recreatiedruk en de groeiende diversiteit aan wensen vanuit de samenleving om activiteiten in de natuurgebieden te kunnen ontplooiën. In navolging van coronajaar 2020 vroeg ook in 2021 wat dat betreft extra inspanningen om de regelmatig enorme toeloop van bezoekers in goede en verantwoorde banen te leiden. De lontjes van bezoekers waren soms kort en HZL kreeg bovendien te maken met meer tegengestelde wensen en belangen door meer verschillende gebruikersgroepen. HZL wil ruimte geven waar mogelijk, maar bescherming van de natuurwaarden blijft onverkort prioritair.

Optimalisatie van de natuurkwaliteit in onze natuurterreinen was ook in 2021 een permanent aandachtspunt. Verbeteringsprojecten (kwaliteitsimpulsen) werden uitgevoerd via de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SKNL), of (specifiek gericht op soorten) via het provinciale soortenbeleid.

De toenemende zorg en aandacht voor de 'van buitenaf komende' bedreigingen voor onze natuurgebieden zet door. Problemen als stikstofdepositie, verdroging, zoetwaterproblematiek, klimaatverandering, zeespiegelrijzing en de (beleids)initiatieven om het Zeeuwse landschap daar beter tegen te beschermen en/of robuuster te maken, vergen een groeiende betrokkenheid van HZL. In toenemende mate gaat het daarbij ook om betrokkenheid buiten onze eigen terreinen in pogingen om natuurgebieden beter te beschermen met overgangszones of buffergebieden of om natuurwaarden en biodiversiteit buiten beschermde natuurgebieden te verhogen. Dit betekent dat de ambitie en rol van HZL aan het door-ontwikkelen is naar, naast de bestaande rol in de beschermde natuurgebieden, een grotere rol bij de rest van het Zeeuwse landschap. Naar verwachting zal dat de komende jaren deze rol en betrokkenheid alleen maar groeien.

1.5 Natuur van het platteland

In de afgelopen jaren is duidelijk geworden dat de huidige reguliere landbouwvormen het einde betekent van de natuurwaarden van het platteland -ooit zo'n wezenlijk onderdeel van de nationale biodiversiteit. De landbouw loopt bovendien steeds meer tegen haar eigen grenzen aan, omdat de bodemvruchtbaarheid afneemt en reguliere bestuiving door de afname van insecten niet meer vanzelfsprekend is. Waar dit maar mogelijk is, wil HZL in samenwerking met agrariërs, met een nieuwe en eigen insteek, helpen om de overgang naar natuurinclusieve landbouw te bevorderen. Het multidisciplinaire programmateam Natuur en Landbouw is inmiddels in een aantal zogenaamde Top- en werkgebieden actief. Bij Burghsluis, Groede en De Poel worden landbouwgronden, die bij HZL in eigendom zijn, ingezet ter stimulatie van dit veranderingsproces via het ontwikkelde multipliermodel. Daarnaast worden in het Grenspark Groot Saefthinghe, Yerseke Moer en op St. Philipsland projecten ontwikkeld samen met agrariërs. Hierbij wordt de opgedane kennis uit de topgebieden actief ingezet. Monitoring van de resultaten draagt bij aan meer kennis welke maatregelen op welke locaties zowel voor landbouw als natuur het meest effectief zijn. Deze kennis wordt actief verspreid om een zo groot mogelijk bereik te krijgen. Dat deze aanpak effectief is, is niet onopgemerkt gebleven. Het project Partridge, waaraan een actieve bijdrage geleverd wordt binnen het programma, is uitgenodigd om zich als 'Best practice example for good story telling' te presenteren op de North Sea Conference. Dit is het eerste Interreg-project tot nu toe dat hiervoor geselecteerd is.

De kracht van het Programma Natuur & Landbouw is naast de specifieke kennis over de effecten van maatregelen het kijken naar koppelkansen in de regio's. Verwacht wordt dat het programma verder zal worden uitgebouwd.

1.6 Erfgoed

In 2021 is een start gemaakt met het herzien van het erfgoedbeleid van HZL en een verbeteringsslag van de interne kwaliteitsborging van erfgoed in de brede zin. Van groen, landschappelijk en archeologisch tot gebouwd erfgoed. Voor een aantal erfgoedparels is gewerkt aan de voorbereiding van restauratie- en herbestemmingsprocessen. Aan het landhuis Landlust (Jachthuis) te Heinkenszand zijn de nodige verbeteringswerkzaamheden uitgevoerd.

1.7 Educatie & Voorlichting

In het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur bundelen HZL, museum Terra Maris, IVN Natuureducatie, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Nationaal Park Oosterschelde hun aanbod aan natuureducatie en -activiteiten, en brengen we mensen in contact met de natuur. Naast dit samenwerkingsverband organiseert Het Zeeuwse Landschap tal van activiteiten in de natuur en verzorgen we informatievoorziening in onze natuurterreinen, bezoekerscentrum Saefthinghe te Emmadorp en De Eendenkooi te Sint Philipsland. In 2021 hadden we – in verband met corona - wederom te maken met periodes van aanpassingen in openingstijden, excursieprogramma's, bijscholingen en plannings, zowel richting bezoekers als vrijwilligers.

1.8 Beleid t.a.v. communicatie met belanghebbenden

Het kunnen beleven van natuur en landschap is een belangrijk doel van HZL en daarom is het belangrijk om zichtbaar te blijven in de samenleving, op een wijze die past bij de heersende trends. Naast de klassieke (maar nog steeds gewaardeerde) middelen als het donateurstijdschrift, folders en infopanelen, spelen social media zoals Facebook en

LinkedIn in toenemende mate een belangrijke rol. Donateurs blijven belangrijk voor de binding van de organisatie met de samenleving. In het verslagjaar bleef het aantal donateurs nagenoeg gelijk, ruim 9.600. Er heeft een donateurs- en lezersonderzoek plaatsgevonden om goed inzicht te krijgen in behoeften en waardering. De uitkomsten zijn meegenomen in onze donateurspropositie, excursieprogramma en bladformule van het donateursmagazine ZEEUWS LANDSCHAP.

1.9 Projecten

Het ontwikkelen van of bijdragen aan een aantal grotere gebiedsprojecten behoort eveneens tot de activiteiten van HZL. In 2021 is voor het project Waterdunen een mijlpaal bereikt: het gebied is vanaf oktober opengesteld voor het publiek. Het gebied wordt inmiddels drukbezocht en hoog gewaardeerd door de bezoekers. Het Kustlaboratorium, dat een plek gevonden heeft binnen Waterdunen heeft een eerste volledig groeiseizoen achter de rug. Het teeltondersteunend onderzoek door de HZ University of Applied Sciences heeft positieve resultaten opgeleverd wat betreft de oesterkweek.

Binnen het Grenspark Groot Saeftinghe heeft HZL in 2021 een actieve bijdrage geleverd. Hoogtepunten waren de ondertekening van het samenwerkingsverband Grenspark Groot Saeftinghe en de start van de bouw van het Veldstation, een onderzoekslocatie in het Verdrongen Land van Saeftinghe.

Verder is HZL binnen het landelijke project Het Groene Strand kartrekker geweest voor de ontwikkeling van groene stranden en strandcommunities in Zeeland.

1.10 Nationale Postcode Loterij

Sinds 1996 is LandschappenNL partner van de Nationale Postcode Loterij, die goede doelen ondersteunt op het gebied van natuur en milieu, mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking. Daarmee zijn ook alle 12 provinciale landschappen partner. In bijlage 10 is uiteengezet welke projecten in 2021 mogelijk zijn gemaakt door De Nationale Postcode Loterij.

1.11 Vermogen

HZL kiest voor een defensief beleggingsprofiel. Slechts een beperkt deel van de beschikbare middelen wordt belegd in effecten, die geselecteerd zijn op basis van duurzaamheidscriteria. De overige middelen worden ondergebracht op deposito's of spaarrekeningen bij diverse bankrelaties. Vooruitlopend op een nadere invulling van het beleid is in 2021 de effectenportefeuille omgezet van beleggingsadvies naar vermogensbeheer.

1.12 Impactcijfers

Aantal hectare in beheer 9.784 ha   Aantal groepsexcursies / deelnemers 375 / 3.939

- *Waarvan in Natura2000: 6.074 ha*
- *Waarvan in 2021 nieuw aangekocht: 19 ha*

Aantal objecten cultureel erfgoed	35	Aantal schoolexcursies / scholieren	145 / 2.455
Aantal kilometers wandelroutes:	79 km	Aantal donateurs	9.646
Aantal kilometers fietsroutes	9 km	Aantal fans Facebook	4.155
Aantal kilometers ruiterroutes	10 km	Aantal volgers LinkedIn	1.192
		Aantal abonnees nieuwsbrief	4.134
Aantal vrijwilligers	228		
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Monitoringsvrijwilligers (tellers): 60</i> • <i>Beheervrijwilligers (herstellers): 35</i> • <i>Gidsen (vertellers): 100</i> • <i>Overige vrijwilligers: 33</i> 			

HZL kan terugkijken op een jaar van opbouw. We gaan de ingezette koers in 2022 verder voort zetten. HZL is financieel gezond en het belang van onze activiteiten neemt voorsnog alleen maar toe. Wij zien de toekomst met positieve verwachtingen tegemoet. We hebben zin in de toekomst, hopelijk snel zonder corona, zodat het contact met onze achterban weer gewoon kan, in de Zeeuwse natuur!

Wilhelminadorp, 23 juni 2022

Rob van Westrienen

Directeur-Bestuurder

2 Verslag Raad van Toezicht

Het jaar 2021 heeft zich voor Het Zeeuwse Landschap vooral gekenmerkt als een jaar van opbouw. Dit is gebeurd onder leiding van directeur-bestuurder a.i. Bopp van Dessel. Hij heeft de organisatie geleid tot 1 oktober en een aantal beoogde veranderingen in gang gezet inzake de organisatie en bedrijfsvoering. Na een zorgvuldig proces met medeneming van vertegenwoordiging uit het MT en de PVT is per 15 oktober 2021 een nieuwe directeur-bestuurder aangesteld: Rob van Westrienen.

De Raad van Toezicht heeft 7 keer vergaderd in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. Naast de financiële stukken is gesproken over de organisatieontwikkeling, de voortgang van projecten en belangrijke externe dossiers met invloed op onze terreinen. Er zijn belangrijke stappen gezet bij de beeldbepalende projecten: Waterdunen in West-Zeeuws Vlaanderen en de enorme vergroting van het natuurgebied Saeftinghe door de voorziene ontpoldering van de Hedwigepolder. Dat is een goede basis voor continuïteit en groei.

De Raad heeft in haar vergaderingen de (meerjaren) begroting, jaarrekening en het jaarverslag goedgekeurd. Het Zeeuwse Landschap is financieel gezond, hoewel er aandachtspunten zijn. Ook het jaarplan volgend uit het Meerjarenplan 2019 – 2023, is vastgesteld. De realisatie hiervan, waaronder fondsenwerving en het vrijwilligersbeleid, in de vergaderingen besproken.

De 3 commissies van de Raad van Toezicht (financiën, remuneratie en natuurbeheer) hebben ieder voor zich een aantal keren vergaderd. Binnen deze commissies worden op de verschillende onderdelen de onderwerpen voor de vergaderingen van de Raad van Toezicht voorbereid. In 2022 zal deze gekozen werkwijze worden geëvalueerd en zo nodig geformaliseerd.

Om de continuïteit in de Raad van Toezicht zeker te stellen, heeft de Raad van Toezicht besloten om het lidmaatschap van de heer J. Heringa te verlengen tot 1 juli 2021. De vacature wordt in 2022 ingevuld.

De voorzitter is tevens q.q. lid van het bestuur van LandschappenNL.

De (vice-)voorzitter van de Raad van Toezicht trad op als voorzitter van de plenaire digitale vergaderingen van de Raad van Advies. Ook leden van de Raad namen deel aan deze vergaderingen.

De voorzitter van de Raad van Toezicht was met de directeur-bestuurder (a.i.) gesprekspartner in het periodiek bestuurlijk overleg met de gedeputeerde (portefeuillehouder natuur).

Leden van de Raad van Toezicht waren tot 1 oktober 2021 tevens lid van het bestuur van Stichting Terra Maris en van Stichting Museumcafé De Orangerie Museum. Per 1 oktober 2021 zijn een drietal leden lid van de Raad van Toezicht van deze stichtingen.

Het Zeeuwse Landschap heeft ook in 2021 met de inzet en steun van velen actief gewerkt aan het beschermen van natuur, landschap en cultuurhistorie in de provincie Zeeland. Deze opgave vraagt van ons een lange adem. De Raad van Toezicht is buitengewoon content met de passie, betrokkenheid en het vakmanschap waarmee onze medewerkers, gesteund door vele tientallen vrijwilligers, deze kerntaken invulling geven. Onze medewerkers, onze beheergebieden en het cultureel erfgoed vormen het belangrijkste kapitaal dat wij hebben!

Wilhelminadorp, 23 juni 2022

Harry van Waveren
Voorzitter Raad van Toezicht

3 Organisatieverslag

3.1 Doelstellingen van Stichting Het Zeeuwse Landschap

HZL is een particuliere organisatie; ze heeft sinds haar oprichting in 1936 als doelstelling het behoud van natuur, erfgoed en landschapsschoon in de provincie Zeeland. HZL doet dat in de eerste plaats door aankoop en beheer van natuurgebieden, maar in toenemende mate ook verwerving, restauratie en beheer van gebouwd erfgoed. Door het geven van voorlichting en informatie over de natuur, het organiseren van talloze excursies e.d. bevordert HZL de publieke aandacht voor natuur en landschap. Ook probeert HZL door beleidsbeïnvloeding de natuur- en landschapsbelangen te behartigen.

Als uitwerking van de doelstellingen, hanteert HZL een aantal meer concrete beleidslijnen. Deze zijn geformuleerd in het Beleidsplan 2019-2023 wat gepubliceerd is op de website: www.hetzeeuwselandschap.nl/over-ons/organisatie.

3.2 Organisatie

HZL is een particuliere organisatie met aan het hoofd een directeur-bestuurder. Als toezichthoudend orgaan functioneert een Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht bestaat uit 5-7 onbezoldigde personen die worden benoemd voor een periode van 5 jaar, met de mogelijkheid van herbenoeming voor een periode van nogmaals 5 jaar. Bij werving van een nieuw lid, wordt voorafgaand een profielschets van de te zoeken kandidaat opgesteld.

Het organogram van HZL per 31 december 2021 ziet er als volgt uit:

Organogram Stichting Het Zeeuwse Landschap, mei 2022

3.3 Raad van Toezicht

In 2021 is dhr. Heringa afgetreden als lid van de Raad van Toezicht. Het rooster van herbenoeming en aftreden van de zittende leden is als volgt (per 31 december 2021):

Naam	Aanvang	Herbenoeming	Aftreden
H. van Waveren	2017 (vz. 2018)	2022	2027
J.R. Heringa (afgetreden in de 2e helft van 2021)	2010	2015	2020
J. Coosen (treedt af per 01-07-2022)	2011	2016	2021
N.A.A.M. Pötgens	2016	2021	2026
J.H. Kousemaker	2016	2021	2026
J.J. Jacobse	2016	2021	2026
F.P.B. Visscher	2019	2024	2030

Groepsstructuur

Tot en met 2020 was er sprake van een groepsstructuur tussen HZL, Terra Maris en Stichting Lunchcafé. De leden van de Raad van Toezicht van HZL waren ook bestuursleden van Terra Maris, het museum voor natuur en landschap, en Stichting Lunchcafé te Oostkapelle. In 2021 heeft de bestuurlijke ontvlechting plaats gevonden waardoor de groepsstructuur komt te vervallen. Terra Maris en HZL zijn samenwerkingspartners. Het verslag van de museale activiteiten van Terra Maris is te vinden in het eigen jaarverslag van het museum.

3.4 Raad van Advies

Het belangrijkste permanente adviesorgaan van de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht is de Raad van Advies. De Raad van Advies bestaat uit tenminste 15 en ten hoogste 30 leden die voor een periode van vijf jaar worden benoemd met de mogelijkheid voor herbenoeming voor een periode van nogmaals 5 jaar. Nieuwe leden worden via oproepen in het tijdschrift van HZL geworven uit de donateursachterban. De samenstelling van de Raad van Advies is weergegeven in bijlage 5.

3.5 Taak en werkwijze Bestuur en Raad van Toezicht

De directeur-bestuurder is belast met het bestuur van HZL en is verantwoordelijk voor de financiële positie en haar resultaten. De Raad van Toezicht is belast met het toezicht op de algemene gang van zaken, op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid en beheer, en op het functioneren van de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht vergadert tenminste viermaal per jaar in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. Voor een uitgebreide omschrijving van de taak en werkwijze van de directeur-bestuurder, van de Raad van Toezicht en van de Raad van Advies, wordt verwezen naar de statuten van Stichting Het Zeeuwse Landschap. De relevante (neven)functies van de leden van de Raad van Toezicht en de directeur-bestuurder zijn weergegeven in bijlage 4.

3.6 NWA

Over natuurwetenschappelijke aangelegenheden wordt de organisatie geadviseerd door de Natuurwetenschappelijke Adviescommissie (NWA). Deze bestaat uit externe specialisten die gezamenlijk over een breed kennisveld beschikken. Een belangrijke rol van de NWA is advisering bij specifieke beheervraagstukken die veelal voortkomen beheerevaluatiemomenten zoals beheerplannen en kwaliteitstoetsen.

3.7 Personeel

De werkorganisatie is opgesplitst in 6 verschillende afdelingen:

- Beheer Terreinen & Erfgoed Noord
- Beheer Terreinen & Erfgoed Zuid
- Afdeling Ecologie, Landschap en Erfgoed
- Afdeling Communicatie
- Afdeling Programma's en Projecten.
- Afdeling Bedrijfsvoering

Alle medewerkers vallen onder de arbeidsvoorwaarden van de CAO Bos en Natuur, onderdeel Landschappen.

Het hoofdkantoor is gevestigd in Wilhelminadorp. Daarnaast hebben we een werkplaats in Oostburg, een bezoekerscentrum Saefthinghe in Emmadorp en een bezoekerscentrum bij de Eendenkooi in St. Philipsland, een werkplaats in het Poelbos (nabij 's-Heer Arendskerke) en een kantoor en werkplaats in Oranjezon.

HZL kent een personeelsvertegenwoordiging (PVT) die jaarlijks tenminste twee keer vergadert met de directeur-bestuurder. De zittingsduur van leden van de PVT is drie jaar, met de mogelijkheid van herverkiezing.

Een Arbocommissie bestaande uit drie medewerkers werkzaam op verschillende werklocaties, vergadert jaarlijks meermalen onder voorzitterschap van de directeur-bestuurder over werkomstandigheden en veiligheid. Er is een preventiemedewerker aangesteld en er zijn een interne en een externe vertrouwenspersoon.

3.8 CBF-Keurmerk en ANBI status

HZL heeft sinds 1 juli 2004 het CBF-Keurmerk, ook wel Erkenning genoemd. Dit onafhankelijke certificaat geldt als verantwoordingsinstrument richting de samenleving. De code Goed Bestuur voor Goede Doelen is opgenomen in het reglement van het CBF-Keur. HZL is door de Belastingdienst voorts aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

3.9 Verantwoordingsverklaring

In het kader van het CBF-Keurmerk en de code Goed Bestuur kent HZL een Verantwoordingsverklaring welke is opgenomen in bijlage 3.

3.10 Integriteit

Nadat in 2019 een gedragscode in het kader van psychosociale arbeidsbelasting (PSA) werd opgesteld, met daarin aandacht voor het cluster interpersoonlijke schendingen (pesten, discriminatie, agressie en geweld, seksuele intimidatie) is de organisatie in 2021 verder gegaan met de opstelling van een ruimere gedragscode met daarin ook opgenomen normen en waarden t.a.v. de twee andere clusters in het kader van integriteit: schendingen rond machtsmisbruik en financiële schendingen.

Inmiddels zijn de hoofdcontouren hiervan geformuleerd en is een meldpunt op de website ingericht. De organisatie heeft 2 vertrouwenspersonen aangesteld. De interne vertrouwenspersoon is belast met zaken rondom de drie clusters van schendingen. De externe vertrouwenspersoon kan in principe alleen benaderd worden voor zaken rondom ongewenst gedrag (interpersoonlijke schendingen).

In 2021 zijn zowel bij de interne als externe vertrouwenspersoon niet door medewerkers benaderd voor advies. In 2021 zijn geen zaken aangebracht via het integriteitsmeldpunt op de website.

In 2022 zal het integriteitsbeleid verder uitgebouwd worden. Onderdeel hiervan is o.a. een laagdrempelige meldprocedure, waarin ook aandacht besteed wordt aan hoe vermoedelijke schendingen worden onderzocht en hoe de rechten van betrokkenen kunnen worden beschermd. Andere instrumenten liggen op het terrein van risicoanalyse, preventie en bewustwording. Medewerkers zullen worden meegenomen in een moreel leerproces door hen o.a. trainingen aan te bieden. Integriteit zal regelmatig onderwerp zijn in het MT en in de diverse teams. Indien nodig zullen externen worden gecontracteerd op het gebied van onderzoek, strafmaatadvies en hulpverlening voor slachtoffers. Er zal o.a. een extern klokkenluidersmeldpunt worden ingericht.

Binnen zowel het MT en de RvT zal een verantwoordelijke voor integriteit worden benoemd. Voor het melden van vermoedelijke schendingen zal een interne integriteitsfunctionaris worden aangesteld. Het integriteitsbeleid zal in 2022 worden bekend gemaakt bij de medewerkers op de website worden gepubliceerd.

3.10 Klacht bij de Europese Commissie

Naar aanleiding van een klacht ingediend door enkele particuliere grondbezitters (waaronder Nationaal Park de Hoge Veluwe) over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de

Commissie, maar keurde zij de regeling achteraf alsnog goed. Zowel de VGG als de terreinbeherende organisaties (TBO's) hebben – op verschillende gronden - tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. Wij hebben mede beroep aangetekend, omdat de TBO's onder andere - in tegenstelling tot de Europese Commissie - van mening zijn dat natuurbeschermingsorganisaties als HZL niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun. Voorts is er naar het inzicht van de TBO's evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlands natuurbeheer.

Gevolgen/genomen maatregelen – In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU-Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU-Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling middels een verkeerde onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU-Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen.

Wij wachten de voortgang van dit hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB regeling in 1993, werden de TBO's belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede open te stellen. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortige begunstiging van HZL, waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on)verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de TBO's, hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de TBO's. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die HZL van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer.

4 Verslagen werkvelden

4.1 Afdelingen beheer terreinen & onderhoud Noord en Zuid

4.1.1 Natuurbeheer

Het te beheren gebied betreft ruim 9.700 ha en is verspreid over 120 terreinen. De variatie aan natuurtypen is groot: buitendijkse gronden (duinen, schorren, slikken en overig intergetijdengebied), weidevogel- en botanische graslanden, bos en akkernatuur, krekens (grasland, moeras en rietland), vestingwerken, vliedbergen en binnendijken.

Het grootste deel van het beheerwerk bestaat uit jaarlijks terugkerende maatregelen die een directe relatie hebben met de natuurdoelstellingen van de betreffende terreinen. Het betreft het maaien van grasland, schonen van plassen en poelen, onderhoud van beplantingen, onderhoud van paden, rasters en andere recreatieve voorzieningen en het houden van toezicht.

Beheer en onderhoud zijn nodig om bepaalde soorten, natuurtypen en cultuurlandschappen te behouden.

In de weidevogel- en botanische (kreek)graslanden zijn in de periode april t/m november runderen en schapen ingezet voor de begrazing. Naast het begrazingsbeheer vinden in diversen terreinen in de maanden mei t/m september aanvullende maai- en verschralingwerkzaamheden plaats, conform de daarvoor opgestelde gedragscode natuurbeheer en de interne graslandnotitie. Met voor het beheer optimaal aangepaste machines worden distel- en jacobskruiskruidruigtes gemaaid en afgevoerd naar of opgehaald door groencomposteerbedrijven.

Botanisch zeer waardevolle graslanden met soorten als groenknolorchis, bijenorchis, grote keverorchis, moeraswespenorchis en rietorchis zijn niet begraasd maar jaarlijks in de nazomer gemaaid en het maaisel is afgevoerd.

De broedvogeleilanden (Sophiapolder, Baarzandsekreek, Blikken en Herdijkte Zwartepolder, inlagen Keihoogte en 's Gravenhoek, Yerseke Moer en Plaat van de Vliet) zijn ontdaan van de ruigtevegetatie en andere opgaande begroeiingen.

Op traditionele wijze wordt het beheer van wisselakkers in het boscomplex bij Clinge en St Jansteen, en op de akkers van Hoeve van der Meulen, Oranjebosch en Yerseke Moer uitgevoerd, waardoor de situatie voor zeldzame planten en dieren zal verbeteren.

Knotwilgen worden in een regelmatige cyclus in de periode november t/m februari geknot, in het afgelopen seizoen zijn ruim duizend knotbomen deels in eigen beheer en deels door diversen groenverzorgers geknot. Periodiek worden bos- en struweelbeplantingen gedund en/of teruggezet, zoals in de bossen van Oranjezon, op de Eendenkooi in Sint Philipsland en bij diverse terreinen in de Zak van Zuid-Beveland.

Met behulp van vrijwilligers zijn de buitendijkse beweidingseenheden van het Verdrongen Land van Saeftinghe voorzien van schrikdraadraster een jaarlijks terugkerende zware inspanning. Meerdere groepen vrijwilligers verlenen hulp bij de bestrijding van de Amerikaanse vogelkers, de bestrijding van de akkerdistels, onderhoud aan de kleinschalige biologische akkers op Sint Jansteen. Daarnaast werken we samen met organisaties in de geestelijke gezondheidszorg (zoals de Zeeuwse Gronden, Psychiënt) die activiteiten en/of re-integratie trajecten aanbieden en met de Reclassering. Wekelijks worden diverse eenvoudige maar tijdrovende veldwerkzaamheden verricht.

In alle gebieden waaronder o.a. de kustreservaten van Saeftinghe tot aan het Zwin, de bossen rond Clinge en Sint Jansteen en in Oranjezon en overige terreinen is i.v.m. hoge recreatiedruk toezicht op betreding ed. noodzakelijk. Naast onze eigen toezichthouders worden er ook externe BOA's ingezet o.a. in; Clingebossen, diverse kustreservaten, Sint Philipsland en Volkerak-Zoommeer.

Op de uitgestrekte zandplaat voor Breskens, de Hooge Platen vindt m.b.v. een dienstboot gedurende de zomermaanden eveneens toezicht plaats om de rust voor de zeehonden en de broedende kolonievogels te garanderen.

Specifiek voor de Westerschelde is er voor de maanden maart t/m november in samenwerking met de RUD een jaarschema opgezet voor preventie, toezicht en handhaving in de Westerschelde, in het traject van het Zwin tot Saeftinghe. Hierbij wordt ook de eigen toezichtboot van HZL ingezet, voor de helft van de vastgelegde data. De

gezamenlijke inzet van in totaal 12 toezichtrondes (96 uur) levert een efficiënte invulling van het toezicht op de plaatgebieden van het estuarium op.

De beheerdienst van district Zuid opereert vanuit 2 locaties en Noord heeft steunpunten in Zuid-Beveland, Sint Philipsland en op Walcheren. De twee beheerdistricten beschikken over de nodige apparatuur en middelen, zoals maaimachines, trekkers, motor- en handgereedschap en is mobiel dankzij bedrijfsauto's en een toezichtboot en rubberboten.

4.1.2 Natuurverbetering en -inrichtingsprojecten

Beide districtshoofden leveren een bijdrage aan de planontwikkeling en begeleiding van complexe projecten zoals Waterdunen, Hedwigepolder/Grenspark Groot Saeftinghe en daarnaast aan tal van andere projecten zoals de N2000 herstelmaatregelen (voorheen PAS programma), SKNL zowel inrichting als nazorg.

4.1.2.1 N2000 herstelmaatregelen

2021 vormde het 6^e uitvoeringsjaar uit een tijdvak van 6 jaar waarvoor Provincie Zeeland en HZL een overeenkomst hebben gesloten, met als doel extra maatregelen in de terreinen van HZL uit te voeren t.b.v. het bevorderen van N2000-doelen. Gedurende de eerste jaren van het tijdvak werden sommige maatregelen ook "PAS-maatregelen" genoemd. In 2021 is 727 uur manuur besteed aan de planvorming en begeleiding-directievoering van verschillende maatregelen. Deze kosten voor inzet personeel zijn vergoed door de Provincie Zeeland, die ook de kosten derden voor haar rekening neemt.

Hieronder zijn een aantal in het oog springende maatregelen uit 2021 toegelicht.

Natuurherstelmaatregel "Hooge Platen in West Zeeuws Vlaanderen, De Bol en de Hooge Springer"

Bij laag water strekt zich in de monding van de Westerschelde een gebied uit van 1.800 ha slik en zandplaten: de Hooge Platen. Bij vloed verdwijnen de platen grotendeels onder water, op de Bol na. Veel kustvogels zoals kokmeeuwen, grote sterns en kluten broeden op de kale grond van de Bol. De Provincie Zeeland en stichting Het Zeeuwse Landschap willen de huidige broedmogelijkheden op natuurreservaat de Hooge Platen in de Westerschelde versterken. Het gaat om 'De Bol (westzijde) en 'de Springer' (oostzijde). Na het voldoen van alle wettelijke en vergunningseisen is de realisatie voorzien in 2022. De maatregel is erop gericht om de aanwezige natuurfuncties te versterken.

De opgave voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor kustbroedvogels is zorgen dat er ruim voldoende geschikt broedgebied in de Deltawateren is, zodat de broedvogels de beste gebieden kunnen uitkiezen en voldoende uitwijkmogelijkheden hebben op het moment dat een gebied minder geschikt is.

Natuurherstelmaatregel "Schor van Baalhoek in Oost Zeeuws Vlaanderen"

Het geschikt maken van het schor voor begrazing en daarvoor de benodigde inrichting (rasters, vangkooi, etc.) te realiseren, om verdere verruiging tegen te gaan en verbeteren groeiomstandigheden gevarieerde soortenrijke zilte vegetaties. In 2021 is FREE Nature (kuddebeheerder) een seizoenbegrazing gestart met waterbuffels, dit betreft een pilot van 3 jaar. In de wintermaanden verblijven de buffels in de Verrebroekse Plassen op Belgisch grondgebied.

Natuurherstelmaatregel "verwijderen exoten in Oranjezon"

Uiteraard is er ook weer op een veelheid aan hectares Amerikaanse vogelkers verwijderd in Oranjezon, dit jaar aan de zuidrand van Oranjezon bij de voormalige bronnenrij. Hierbij zijn de delen die heel erg vol zaailingen en opschot zaten geplagd. Mede hierdoor is de rechtlijnige structuur uit de waterwinperiode weer een stukje doorbroken.

Natuurherstelmaatregel "broedgelegenheid grote meeuwen"

Op Neeltje Jans is opnieuw in samenwerking met Natuurmonumenten in het kader van N2000 veel struweel en wilgenopshot verwijderd, om zo meer broedgelegenheid te bieden aan grote meeuwen en lepelaars.

Natuurherstelmaatregel "Veenmos-rietland in de Vlietepolder"

In de Vlietepolder op Noord-Beveland is de maai-zuigcombinatie ingezet om riet en kleine wilgen te maaien en af te voeren, dit met als doel het veenmos-rietland en de zone met orchideeën niet te laten verruigen.

Natuurherstelmaatregel "Extra maaien en afvoeren Yerseke Moer"

In de Yerseke Moer is extra in de percelen en langs de dreefjes gemaaid en afgevoerd, om verruiging tegen te gaan. Een veel omvangrijkere natuurherstelgreep heeft in het oostelijk deel plaatsgevonden, waarbij de waterhuishouding is geoptimaliseerd. Daarnaast is met input van HZL een studie uitgevoerd naar het realiseren van een mogelijkheid

om de Yerseke Moer klimaatbestendiger te maken, middels een mogelijkheid tot watertoevoer, in te zetten wanneer het nodig is.

4.1.2.2 Waterdunen en tijdelijk beheer

Na realisatie van de recreatiepaden en de info- en regelgevingsbebording is het gebied in 2021 opengesteld voor het publiek, de eindstreep komt dichterbij. HZL zal het gebied in 2022 in eigendom nemen. HZL participeert in de projectgroep en heeft een initiërende rol op het gebied van voorzieningen voor natuurbeleving, ecologische inrichtingsmaatregelen, afstemming met Molecaten en ecologische advisering bij de inrichting. Als beoogd eindbeheerder voert HZL in opdracht van Provincie Zeeland het tijdelijke beheer uit. Hieronder valt ook het vrijhouden van vegetatie op de broedvogeleilanden voor kustbroedvogels in het centrale deel van het toekomstige getijdegebied. Daarnaast zijn er in 2021 met een bijdrage uit de Nationale Postcode Loterij in het deelgebied “Roerdompvoelen” een drietal kijkschermen gerealiseerd.

In 2022 wordt verder gewerkt aan de voorbereiding en realisatie “Welkom in Waterdunen” en de speelnatuur waarmee een hoogwaardige entree voor Waterdunen tot stand kan komen.

4.1.2.3 Drinkwatervoorzieningen vee West Zeeuws Vlaanderen

Problemen rond voldoende drinkwater voor het vee in onze graslanden nemen alsmaar toe. Het is niet alleen de beschikbaarheid van voldoende drinkwater voor het vee dat in het gedrang komt maar ook de kwaliteit van het water is twijfelachtig. Begrazing van onze gebieden is van groot belang, om te zijn voorbereid op meer extreme droogte zijn we op zoek gegaan naar drinkwater. Inzicht in de beschikbaarheid van zoet water vinden we op de zoetwaterbeschikbaarheidskaart van Zeeland. In navolging van 2019 en 2020 zijn met een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij diverse bronnen “geslagen”, met daarop aangesloten een weidepomp, hiermee kunnen we voorzien in de behoefte van drinkwater voor het vee.

4.1.2.4 Irrigatie westelijk deelgebied de Blikken

De hoge natuurkwaliteiten van de Blikken hangen nauw samen met de waterhuishouding. Het waterbeheer in de Blikken heeft in het westelijk deel een zgn. regenmodel, hierdoor is de waterstand in de winter het hoogst en door verdamping in de nazomer het laagst. De hoge waterstanden trekken grote hoeveelheden vogels, een natte zompige bodem zorgt ervoor dat weidevogels makkelijk bij hun voedsel kunnen. Door toenemende veranderingen in het neerslagbeeld, klimaatverandering vallen grote delen van het gebied (te) vroeg droog. Hierdoor gaat een belangrijk broed- en foerageergebied en ook de populaire locatie (2 vogelkijkhutten) van vogelliefhebbers verloren. Met een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is in 2021 een wind(water)molen geplaatst met als doel de graslanden voldoende vochtig te houden, of in ieder geval het watervoerend houden van de laagtes in dit vogelgebied, tbv van water- en weidevogels en de vele vogelliefhebbers.

Samenvattend zal de voorgenomen maatregel een duurzame bijdrage leveren aan de instandhouding van de Blikken in haar huidige vorm en aan de instandhouding van de habitats en biodiversiteit. Daarnaast draagt de maatregel bij aan de natuurbeleving voor een breed recreatief en toeristisch publiek.

4.1.2.5 Nazorg bestaande natuur Inlaag Hoofdplaat

Op grond van de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap is een investeringssubsidie verleend. Het voorliggende project betreft de omvorming van een populierenakker (productiebos) naar een natuurlijker bosje. De populieren zijn in het najaar 2021 gerooid waarbij de ondergroei van elzen, hazelaar, gewone vlier, eenstijlige meidoorn en hondsroos zijn gespaard. Deze maatregel zal naar verwachting goed uitpakken voor N2000 vogeldoelsoorten die gebruik maken van het gebied ten westen van het bosje. Door de omvorming ontstaat er immers een wat lager bos waardoor de externe negatieve werking op de Hoogwatervluchtplaats wordt verkleind.

4.1.2.6 Bestrijding invasieve exoten

De dijkviltbraam, oorspronkelijk ingevoerd vanuit het Midden-Oosten voor zijn zoete vruchten is zo'n invasieve soort. De bestrijding van deze soort heeft jaarlijks nazorg nodig. De dijkviltbraam is in staat om met jaarlijkse uitlopers van soms meer dan 10 meter inheemse plantensoorten en struweel geheel te overwoekeren. Bijzondere aandacht gaat uit naar de vestingwallen van Aardenburg en Retranchement waar de dijkviltbraam projectmatig, maaien en afvoeren met een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij wordt terug gedrongen.

4.1.2.7 Kwaliteitsimpuls Waterwingebied Oost Zeeuws Vlaanderen

Bossterfte en herplant; In 2018/2019 is er door een combinatie van droogte, de letterzetter en een storm lokaal veel schade aan (met name) fijnsparrenopstanden ontstaan. Lokaal zijn er zelfs hele bosvakken afgestorven. In navolging van het winterseizoen 2019/2020 zijn er in het winterseizoen van 2020/2021 wederom diverse kapwerkzaamheden uitgevoerd. Aansluitend zijn in het najaar van 2021 met behulp van vrijwilligers, duizenden struik- en boomvormers aangeplant. De sterfte onder de eentonige fijnsparrenopstanden door met name de letterzetter breidt zich nog altijd uit waardoor er ook de komende jaren nog een hoge inspanning van de beheerder gevraagd zal worden. De maatregelen, mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij zullen uiteindelijk na meerdere jaren de landschappelijke-, belevings- en natuurwaarden vergroten, insecten, broedvogels en vleermuizen zullen hiervan profiteren.

4.1.2.8 Begrazing Slikken van de Heen

Nadat in maart 2020 de eerste wisenten in de Slikken van de Heen zijn gearriveerd, hebben zij via een aantal stappen inmiddels het gehele terrein tot hun beschikking en verkend. De wisenten zijn een goede aanvulling op de konikpaarden en rode geuzen (runderen), er zijn weer kalfjes geboren, en bezoekers hebben de kans om deze prachtige dieren te zien.

4.1.2.9 Inrichting nieuwe natuur en kwaliteitsimpuls (SKNL)

In 2021 is de uitvoering van een natuurinrichting op ruim 20 hectare gestart. Helaas is het werk niet afgerond vanwege de te natte omstandigheden in het najaar. Na het broedseizoen van 2022 wordt het werk weer opgepakt.

4.1.3 Beheer- en onderhoudsprojecten erfgoed

4.1.3.1 Eendenkooi St. Philipsland

Ook in de Eendenkooi op Sint Philipsland is weer het nodige aan beheerwerk uitgevoerd, door de kooiker maar ook mede door twee vaste vrijwilligers. Eendenkooien zijn sowieso arbeidsintensieve objecten, mede door het gebruik van natuurlijke materialen als riet en hout, het vele en ambachtelijke handwerk en door de beperkte mogelijkheden in de tijd – een groot deel van het jaar dient het vooral stil te zijn in de kooi.

4.1.4 Natuursuccessen

4.1.4.1 Waterdunen en Hooge Platen

Na een lange reis vanuit hun overwinteringsgebied in Afrika arriveren de broedvogels in het vroege voorjaar in de Westerschelde. In periodes met slecht weer krijgen de vogels het zwaar te verduren, de investering om een prooidier te bemachtigen is hoog en vliegen kost meer energie. Voedselaanbod en rust zijn de belangrijkste factoren voor een succesvol broedseizoen. Die rust werd gevonden in het recent aangelegde natuurgebied Waterdunen. Al vroeg in het voorjaar werd duidelijk dat veel koloniebroeders, in navolging van het seizoen 2020 de aantrekkingskracht van de in de zon blinkende eilanden niet konden weer staan en door vliegen naar de Hooge Platen geen noodzaak meer was. Vanaf eind maart 2021 lopen de aantallen slapende zwartkop- en kokmeeuwen snel toe al snel gevolgd door de grote sterns, rond 10 april 2021 zijn er al duizenden vogels op zoek naar een geschikt plekje om te broeden.

Als begin mei de temperaturen oplopen gaat de vestiging in een razendsnel tempo en raakt de kolonie bezet met duizenden vogels waaronder de grote stern, visdief, dwergstern kok – en zwartkopmeeuw. Op 7 mei 2021 is er in de kolonie een livestream

camera geplaatst (Bureau Waardenburg) waarmee de ontwikkelingen van dichtbij te volgen waren. In de vroege ochtend, op 17 mei 2021 is in de kolonie kustbroedvogels een UAV-telling (Bureau Waardenburg) uitgevoerd van de aanwezige vogels op de broedeilanden in de Waterdunen. Tijdens deze telling werden 4.850 paar grote sterns, 3.190 paar zwartkopmeeuwen, 1.650 paar kokmeeuwen, 210 paar visdieven en 76 paar dwergsterns geteld. Vestiging van enkele soorten loopt gedurende het seizoen nog verder op waardoor de definitieve aantallen voor visdief 263 paar en dwergstern 141 paar nog hoger liggen.

Om een beeld te krijgen van het broedsucces van de kustbroedvogels in de kolonie is op 23 juni 2021 een nieuwe UAV-telling uitgevoerd. Op basis van de UAV-foto's kunnen juveniele grote sterns, kokmeeuwen en zwartkopmeeuwen goed worden onderscheiden. Een integrale telling van het gebied van aanwezige juveniele vogels was echter niet meer te maken. Een deel van de juveniele grote sterns konden gedurende de UAV-telling al vliegen waardoor ze mogelijk dubbel geteld kunnen worden, of ontbreken op de foto's. Daarnaast zullen waarschijnlijk ook juveniele sterns, zwartkopmeeuwen en kokmeeuwen in de vegetatie niet meer op de foto's te zien zijn. Met behulp van de camera beelden en telescoop waarnemingen kon alsnog worden vastgesteld dat het broedsucces in 2021 uitzonderlijk hoog was t.o.v. kolonies elders in het land, Grote stern (4.850/ 0,94, jong p/pr) en Zwartkopmeeuw (3.190/ 1,8 jong p/pr).

Door deze ontwikkelingen loopt het seizoen op de Hooge Platen wel wat rustiger en zien we een verschuiving/herschikking van soorten. De aantallen kleine mantelmeeuwen (375 paar) en zilvermeeuwen (160 paar) nemen jaarlijks toe gevolgd door de lepelaars (35 paar) lepelaar. Soorten als visdief, dwergstern, zwartkop- en kokmeeuwen zoeken naar geschikte broedplaatsen aan de randen van het gebied. Ondanks de (predatie)druk van de grote meeuwen wisten veel van deze soorten alsnog flink wat jongen groot te brengen, grote stern (110 pr), Visdief (450 pr), Dwergstern (75 pr), Kokmeeuw (260 pr), Zwartkopmeeuw (270 pr), Kluut (4 pr), Strandplevier (7 pr).

4.1.4.2 Waterwingebied Clinge en St. Jansteen

In het Waterwingebied is onderzoek gedaan naar de mopsvleermuis. Er is in kaart gebracht of en hoe laat mopsvleermuizen in bepaalde delen van het waterwingebied aanwezig zijn. Zowel in Clinge als in St. Jansteen zijn er in de wintermaanden gelijktijdig opnames van het geluid geresisteerd rond een half uur na zonsondergang. Dit is de periode dat mopsvleermuizen de verblijfplaatsen verlaten om te gaan foerageren. Er zijn sterke aanwijzingen dat er minimaal 2 verblijfplaatsen zijn in de waterwinbossen. De mopsvleermuizen verblijven overdag in holtes in bomen of achter schors.

Door de letterzetter en de droogte zijn er veel bomen afgestorven. Dit levert een toename op van dood hout. We hebben afgelopen jaar meer dan 10 paar kleine bonte spechten gevonden. Uit de broedvogelinventarisatie die dit jaar is uitgevoerd kwam naar voren dat de spechten het erg goed doen. Andere soorten die afhankelijk zijn van naaldbomen zoals kuifmees, zwarte mees en goudhaantje waren opvallend minder aangetroffen.

De nachtvlinders zijn ook dit jaar weer gemonitord door vrijwilligers. Deze vonden weer verschillende zeldzame soorten waaronder het eikenweeskind en de splinterboogbladroller. Er is dit jaar in St. Jansteen 3 keer de grote weerschijnvlinder gezien. Mogelijk betreft het 3 waarnemingen van 1 exemplaar. Op het gebied van korstmossen valt nog veel te ontdekken. Enkele korstmosspecialisten vonden *Leatisaria lichenicola*. Een uitgebreid onderzoek kan mogelijk nog meer bijzondere soorten opleveren.

Op de akkers is afgelopen jaar voor de eerste keer onze eigen gemaakte Bokassi uitgestrooid. Als het maaisel uit het gebied wordt nu door ons verwerkt en weer op de akkers ingezet.

4.1.5 Natuurbeleving

Het in stand houden van bebording (informatiepanelen, route-aanduidingen, markeringsborden), het maaien en in stand houden van wandel-, fiets- en ruiterspaden, het onderhouden van meerdere vogelkijkhutten, observatieschermen, uitzichtpunten en het veilig en aantrekkelijk houden van enkele honderden meters wandelbruggen, plankieren en trekvlotten in diversen terreinen, vormen een belangrijk onderdeel van de reguliere werkzaamheden.

Recreatieve benutting is een waardevol gegeven. HZL zet in op een optimaal recreatief medegebruik.

Om te voldoen aan de wettelijke zorgplicht wordt er jaarlijks een VTA (Visual Tree Assessment) controle uitgevoerd in voor publiek opengestelde terreinen. Op basis van deze boomveiligheidscontrole worden selecties gemaakt op de te nemen beheermaatregelen zoals bijvoorbeeld het wegnemen van dood hout.

4.1.5.1 Bezoekersaantallen

In heel veel terreinen zijn de bezoekersaantallen in 2021 wederom hoger. Dat geldt zeker voor de toch al populaire gebieden als Oranjezon en de Waterwinbossen, waar het soms om een veelvoud van de tot dan toe gewone aantallen betrof.

4.1.5.2 Grote grazers en verhoogde uitkijktoren Slikken van de Heen

Hoewel de konikpaarden en de rode geuzen al zeer fotogeniek en mooi zijn om te zien, waren het de wisenten die dit jaar voor de flink toegenomen bezoekersaantallen zorgden. Dit zagen we terug in het zelfstandig bezoek alsook het animo voor de aangeboden excursies. De wisenten zorgden voor meer variatie in de vegetatie en dynamiek in het gebied, door het slopen van bomen en het omwoelen van de bodem voor zandbaden.

In het najaar werd de uitkijktoren met ca. 5 meter verhoogd zodat er weer op volop uitzicht zou komen over de bomen en het begrazingsgebied heen. Dit werd op een bijzondere manier gedaan: niet door er bovenop te bouwen maar juist door de toren op te tillen en er een 'onderstel' onder te plaatsen.

4.1.6 Toezicht 2021

Bij toegankelijkheid en beleving van natuurgebieden hoort ook een toezichthoudende taak om het betreden en bezoek aan natuurgebieden in goede banen te leiden en te voorkomen dat kwetsbare soorten in het gedrang komen. Deze toezichthoudende taak wordt steeds belangrijker o.a. vanwege de groeiende mogelijkheden voor beleving van de terreinen, en ook de samenhang met groeiende diversiteit aan gedragspatronen van de verschillende bezoekersgroepen. Toezicht is momenteel niet opgenomen in de SNL-subsidies, maar wel van wezenlijk belang om de instandhoudingsdoelen voor natuur, flora en fauna te behalen.

In 2020 is onder regie van de Provincie Zeeland een pilot gestart voor toezicht in de gebieden die onder SNL vallen (beschikking met kenmerk 20008839). Met deze pilot hebben we in 2020 ervaringen opgedaan omtrent het toezicht zoals dit vanaf 1 januari 2021 onderdeel zal worden van de Subsidie Verordening Natuur en Landschap (SVNL). Conform afspraken is er extra toezicht gehouden en zijn er inspanningen verricht om het proces en de noodzaak van toezicht inzichtelijk te maken. Het betreft hier de gebieden Oranjezon, Waterwinbossen Clinge-St. Jansteen en de Inlagen Noord-Beveland. Overtredingen en constatering van toezichthouders en medewerkers worden gedeeld in het eindrapport van de provincie Zeeland.

In al de gebieden van HZL zijn regelmatig mensen aanwezig die zich weinig of niets aantrekken van de toegangsregels en/of zich niet houden aan de desbetreffende wettelijke voorschriften. In verscheidene natuurgebieden lijkt het aantal overtreders eerder toe- dan af te nemen. Regelmatig terugkerende overtredingen in terreinen van HZL zijn onder andere rustverstoring, bijvoorbeeld door zich in niet vrij toegankelijk gebied te begeven, verzamelen van beschermde plant-, en diersoorten, stropen, fuiken, pieren steken, oesters verzamelen, vuilstort en het rijden met crossmotoren. Preventie, toezicht en handhaving vindt plaats door Boa's, in 2021 is het aantal formatieplaatsen uitgebreid van 1,4 fte naar 3,4 fte in dienst bij HZL aangevuld met een tweetal ingehuurd Boa's.

4.1.6.1 Toezicht buitendijkse gebieden (die niet onder de SVNL vallen)

Specifiek voor de Westerschelde is er sinds 2015 in samenwerking met de RUD een jaarschema opgezet voor preventie, toezicht en handhaving op de Westerschelde, in het traject van het Zwin tot Saeftinghe. Hierbij wordt ook de eigen toezichtboot van HZL ingezet, voor de helft van de vastgelegde data. De gezamenlijke inzet levert een efficiënte invulling van het toezicht op de plaatgebieden van het estuarium. Daarnaast is de toezichtboot van Het Zeeuwse Landschap in de thuishaven Breskens stand-by voor speciale gevallen (op te roepen door RUD). Deze samenwerking is in 2021 voortgezet, voor 2022 zijn er afspraken gemaakt om ook gezamenlijke diensten te doen in de weekenden wanneer er een hogere recreatiedruk is. Surveillancerondes 2021 op de Westerschelde en de afspraken die gemaakt zijn met het RUD m.b.t. toezicht N2000 gebieden in Zeeuws-Vlaanderen, zie afbeelding 1.

Het is van belang om flexibel met de uren/dagen en agenda om te gaan en te kunnen reageren op omstandigheden (goed weer etc.) en meldingen van overtredingen die van collega's, partnerorganisaties en derden binnenkomen. Deze aanpak wordt door beide partijen als positief ervaren.

Tijdens de vaarsurveillance in 2021 zijn geen overtredingen geconstateerd, van de aanwezigheid van de toezichtboot zal zonder meer een preventieve werking uit gaan. Op de Platen van Valkenisse zijn beroepssnijders van zeegroente met vergunning, tijdens de surveillance zijn deze meerdere keren aangetroffen. Over het hele tracé komen we sportvissers tegen, deze liggen vaak voor anker buiten de vaargeulen.

Beroepsvaart in de hoofdgeulen zal ongetwijfeld een beperking zijn voor vele watersporters, passages van grote zeeschepen met hun hekgolven zijn niet prettig, recreatievaart zien we dan ook vooral in de nevengeulen en bij de haventoeegangen Breskens, Vlissingen, Terneuzen en Hansweert.

Plaatrecreatie beperkt zich toch doorgaans tot de zanderige delen in het gebied dit zijn m.n. de Plaat van Breskens en de westkant van de Platen van Valkenisse. Bij een noordelijke wind wijken kite-surfers uit naar de Zeeuws Vlaamse kust, binnen het N2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe zijn in het TBB meerdere kitesurfvakken aangewezen, overtredingen zijn tijdens de surveillance niet geconstateerd.

De hoogste recreatiedruk zien we rond de Hooge Platen en dan met name de Plaat van Breskens, bij lageregelegen zandplaten vinden nagenoeg geen plaatbezoeken plaats. Plaatrecreatie is sterk gebonden aan de weersomstandigheden en het getij, tijdens opkomend water (en dan vooral als dit in de middag is) is dat het geval.

Afbeelding 1: toezichtrooster Hooge Platen en vaardiensten RUD Westerschelde

In de maanden mei, juni, juli en eerste weekend augustus is er in de weekenden toezicht gehouden in de omgeving van de rustplaats van zeehonden en de broedkolonies op de Bol, in diezelfde periode werd ook op doordeweekse dagen meerdere keren uitgevaren naar de Bol waarbij een 8-tal keer plaatbezoekers zijn aangesproken op hun gedragingen. Zeehondensafari's nemen nog altijd toe, diverse snelle Ribs bezoeken vanuit Breskens, Zeebrugge en Vlissingen de zeehonden, meerdere malen per jaar worden schippers aangesproken op hun gedragingen (verontrusting).

Zeegroentesnijders, pierenstekers en schelpdiervisserij; Op zeer kleine schaal wordt er zeegroente gesneden op een paar schorgebieden waaronder het Paulinaschor, Verdrongen Zwartepolder en Het Zwin, landtoezicht op de voor het publiek afgesloten gebieden (TBB) is hier veelal veel praktischer. Schelpdiervisserij vindt op dezelfde schaal plaats als de zeegroente aan Zeeuws Vlaamse kant en is gelimiteerd aan kilo's p/p toegestaan net zoals pierenstekers.

In het Verdrongen Land van Saefthinghe, Krammer Volkerak, St. Philipsland en Neeltje Jans vindt toezicht en handhaving plaats door externe Boa's. Verslaglegging vindt maandelijks plaats met een toezichtrapportage en registratie in het Boa Registratie Systeem (BRS). Meerdere malen per jaar acteren de Boa's op meldingen van overtredingen die van collega's, partners en derden binnenkomen.

In het natuur en recreatiegebied Waterdunen is jaarrond toezicht noodzakelijk, na de openstelling in de nazomer van 2021 bezoeken honderden mensen het gebied, controle op naleving en handhaving van de toegangsregels is een dagelijkse taak.

Ten behoeve van de kwalificatie Buiten Gewoon Opsporingsambtenaar dienen de Boa's jaarlijks deel te nemen aan de Permanente Her- en Bijscholing.

Voor de (buitendijkse) gebieden die niet onder de SVN-regeling vallen is in het jaar 2021 ca. 500 uur aan Boa toezicht ingezet.

4.2 Afdeling Ecologie, Landschap en Erfgoed (ELE)

4.2.1 Bestaande afdeling in een nieuw jasje

De afdeling Ecologie en Kwaliteitszorg is van naam veranderd en daarmee op sommige vlakken ook van rol. In 2021 is besloten een aparte afdeling Projecten te maken. Apart, juist om gelijkwaardig van de andere afdelingen gebruik te kunnen maken, zo brengt de nieuwe afdeling Ecologie, Landschap en Erfgoed (ELE) kennis in. Wel zijn er nog steeds kleine projecten die wel elders in de organisatie belegd zijn. Veel soortbeschermingsprojecten worden nog steeds uitgevoerd door de afdeling ELE.

4.2.2 Monitoring en databeheer

HZL voert veel natuurmonitoring uit in het kader van SNL, hiervoor is een meerjarenplanning met een cyclus van zes jaar. Deze monitoring gebeurt om de natuurkwaliteit te meten en deze te kunnen toetsen. Naast het SNL-programma zijn er meer monitoringsopgaven, het gaat dan met name om monitoring van soortgroepen waar een provinciale opgave ligt voor behoud, al dan niet opgelegd vanuit Natura 2000. Zo voert HZL een monitoring uit in projecten zoals het Groene strand, en in het kader van natuur en landbouw op de akkers, maar ook aanvullende monitoring in de eigen gebieden; zoals de kustbroedvogels.

4.2.2.1 Kustbroedvogels

In 2021 is er in Saeftinghe door vrijwilligers en medewerkers van HZL weer geïnventariseerd in de jaarlijks vaste broedvogelmonitoringsgebieden. Via de trend die daaruit voortkomt zijn veranderingen in de broedvogelpopulatiestand beter te koppelen aan oorzaken, dan als je alleen de SNL broedvogelkaretring eens in de zes jaar zou uitvoeren. Zo worden plots grote veranderingen in de broedvogelstand eerder opgemerkt. In 2021 zijn drie BMP-plots geïnventariseerd. Hoewel het beeld per plot kan wisselen is de algemene trend dat (grouwe) ganzen, (wilde) eenden en ook meeuwen en steltlopers de laatste decennia sterk zijn afgenomen. De kolonies van Zilvermeeuw zijn verdwenen, het aantal broedparen van tureluur is sinds de piekjaren (rond 2010) ongeveer gehalveerd. Gras- en rietbroeders doen het daarentegen goed, onder andere gele kwikstaart en graspieper tonen een stijgende trend en ook rietzangers en rietgorzen floreren. In de drie plots werden zes territoria van de zeldzame graszanger vastgesteld, ook deze soort zit de laatste jaren weer in de lift.

In 2021 waren er geen kolonies van kustbroedvogels in Saeftinghe aanwezig. Er heeft dan ook geen (ring)onderzoek plaatsgevonden. Ook de voorgaande jaren waren kolonievogels hier niet succesvol. Vossenpredatie en verspoeling van de nesten zijn hier de oorzaak van.

Ook op Neeltje Jans hebben we blijvend extra aandacht voor kustbroedvogels. In 2021 is er weer een deel van het struweel teruggezet ten behoeve van zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen, is er verscherpt toezicht, loopt het onderzoek naar verwilderde katten nog steeds, waar HZL constructief aan deel neemt.

Op het Slaakeiland is in het winterhalfjaar 2020-2021 een extra beheerinspanning gedaan om de vegetatie nog iets verder terug te zetten dan jaarlijks. Dit is met name nodig om het geschikt te houden voor kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw, die hebben er dit jaar met zo'n 100 paar per soort gebroed. Deze 400 honderd volwassen vogels bieden de bescherming die lepelaars graag opzoeken.

De broedkolonie lepelaars neemt ter plaatse dan ook al jaren toe, zij het de laatste jaren iets minder hard. Ook dit jaar is het aantal verder toegenomen. In 2021 broedden er 143 lepelaars.

Het plaatsen van ballenlijnen voor de vooroever bleek een succesvolle maatregel om de rust te waarborgen. De zeearenden zijn terug gekeerd naar het nest op het eiland. En zij leken ook gestart met broeden. Helaas werd het paar verstoord door een ander vrouwtje dat hun territorium binnendrong. Hier was het paar niet tegen bestand het broedende vrouwtje is (waarschijnlijk in gevecht gewond geraakt en opgevangen geweest. In middels vliegt zij weer rond in de vrije natuur.

Verder heeft HZL samen met de andere TBO's meebetaald aan het kustbroedvogelonderzoek van Delta milieuprojecten¹. Een zeer informatief rapport over het broedsucces van kustbroedvogels in Zeeland. Hierbij gebeurt er onder andere onderzoek aan de kustbroedvogels die op de eilanden in de Inlagen van Noord-Beveland broeden, Neeltje Jans en de Koude- en Kaarspolder.

4.2.2.2 Weidevogels

Er heeft in 2021 een volledige weidevogelinventarisatie plaatsgevonden in de Yerseke Moer en de Sint-Laurens Weihoek. Dit betreft een extra inventarisatie bovenop de 3-jaarlijkse inventarisatie die vanuit SNL gebeurt. In de Sint-Laurens Weihoek heeft er daarnaast een onderzoek naar het broedsucces plaatsgevonden, HZL heeft hier een verslag van gemaakt. Sommige soorten (m.n. kluut) hadden binnen de voswerende rasters een erg goed broedsucces en de meeste soorten nemen in het aantal broedparen toe t.o.v. vorige inventarisaties! Wel bleek er met regelmaat predatie van roofvogels plaats te vinden. In de Yerseke Moer leek het aanvankelijk goed te gaan (mede door gunstige weersomstandigheden) maar was het broedsucces uiteindelijk toch slecht. Net als voorgaande jaren was er ook dit seizoen sprake van veel vossenpredatie. Ook vindt er hier veel predatie door andere soorten plaats. Veel weidevogels gaan in aantal dan ook achteruit of zijn stabiel ondanks onze intensieve beheerinspanning voor deze soortgroep.

4.2.2.3 Overig vogelonderzoek

In 2021 is een bescheiden onderzoekje gedaan naar het voorkomen en gedrag van wulpen in de Yerseke Moer; uit maandelijkse tellingen blijkt dat hier maximaal enkele honderden exemplaren voorkomen en dat het gebied met name in de maanden juli en augustus fungeert als slaapplek voor overstijgende wulpen (ca. 300-500 vogels). De vogels rusten dan bij voorkeur in het noordelijk deelgebied.

Verschillende gebieden zijn in het kader van SNL geïnventariseerd op broedvogels. Van twee belangrijke en grote gebieden, te weten Oranjezon en de Clingse Waterleidingbossen zijn broedvogelrapporten opgesteld. In beide gebieden valt op dat een aantal talrijke soorten zoals tjiftjaf, merel en vink, opvallend zijn afgenomen t.o.v. 2015. In de Clingse Bossen geldt dat ook voor aan naaldhout gebonden soorten als goudhaan en zwarte mees. Spechten en andere holenbroeders doen het over het algemeen goed, net als grondbroeders zoals boomleeuwerik.

4.2.2.4 Botanische onderzoek t.b.v. vernattingspilot Yerseke Moer

In de Yerseke Moer loopt een vernattingspilot. Door extra regenwater vast te houden worden er (met name in de herfst en de winter) hogere waterstanden gehaald. Het doel hiervan is een uitbreiding van zilte vegetaties te realiseren en betere omstandigheden voor weidevogels en wintergasten te creëren. Om de resultaten te kunnen monitoren zijn meer dan 60 plots aangelegd. Deze zijn ook in 2021 weer geïnventariseerd. Alle deelgebieden laten een sterke toename van zoutplanten zien. Verder heeft er in 2021 ook een doelsoorten-, vegetatie- en habitatkartering van de Yerseke Moer incl. de pilotgebieden plaatsgevonden. In 2021 is een start gemaakt met de eindevaluatie maar doordat de rapporten van Goes en de Groot dat jaar nog niet gereed waren is het eindrapport pas in 2022 voorzien. Uit de aangeleverde conceptrapportage van Goes de Groot blijkt tevens dat de vernattingspilot erg waardevol is gebleken voor het behouden/ontwikkelen van zilte vegetatietypen.

4.2.2.5 Onderzoek ten behoeve van beheer- en inrichtingsmaatregelen

Een jaarlijks terugkeerde inventarisatie is het in kaart brengen van de nesten van bruine kiekendieven, zodat deze locaties kunnen worden ontzien bij het bestrijden van de zomerganzen. Verder verzorgt en begeleidt de afdeling ele jaarlijks diverse natuurtoetsen bij inrichtingsprojecten. Ook wordt op verzoek van de afdeling beheer soms extra geïnventariseerd, met name als er werkzaamheden in het broedseizoen plaatsvinden (conform gedragscode).

4.2.2.6 Databank

HZL beheert grote databestanden van tal van organismen. Het is noodzakelijk deze datastroom bij te houden en te controleren. Om de database zodoende actueel te houden. Ook voor collega TBO's fungeert HZL als kenniscentrum als het gaat om veldgegevens en het inhuren van specialisten. Gegevens worden gratis ter beschikking gesteld aan onder meer waterschappen en provincie. Er vindt uiteraard ook regelmatig data-uitwisseling plaats tussen HZL en de natuur-vrijwilligersgroepen. HZL continueert het actieve beheer van haar databestanden en het behoud van het netwerk met de natuur-vrijwilligersgroepen voor dit doeleinde.

4.2.3 Beheerplannen en kwaliteitszorg

4.2.3.1 Beheerplannen

De Afdeling Ecologie en Kwaliteitszorg is binnen de organisatie verantwoordelijk voor de bewaking van doelstellingen en de natuurkwaliteit. Het opstellen van beheerplannen, eens in de 12 jaar, zijn een essentieel onderdeel hierin. In 2021 zijn de volgende beheerplannen opgesteld: Inlagen Noord-Beveland & de Wallen van Aardenburg.

4.2.3.2 Kwaliteitstoetsen (interne audits)

De kwaliteitsbewaking gaat systematisch via 6-jaarlijkse evaluaties. De uitwerking kent twee formats namelijk: uitsluitend kwaliteitstoets en als onderdeel van het opstellen van een beheerplan. Hier wordt het gevoerde beheer tegen het licht gehouden van de doelstellingen en maatregelen uit de vigerende of aflopende beheerplannen en de benoemde beheertypen van het betreffende gebied. Dit gaat voor een deel via een format wat beschikbaar is vanuit de regeling SNL, maar maakt financieel geen deel uit van het subsidiestelsel. Wel leiden resultaten uit de toetsing soms tot wijziging van beheer- of ambitietypen. Daarom worden de uitkomsten gedeeld met de provincie via de jaarbrief van SNL (later dit jaar).

De volgende gebieden zijn in 2021 en begin 2022 getoetst:

Gebied	Status
Wallen van Aardenburg	Bijna afgerond
Inlagen Noord-Beveland	Bijna afgerond
De Reep	Afgerond
Groote Gat	Afgerond
Aardenburgse Havenpolder	Afgerond
Noormansweg	Afgerond
Paulinaschor	Afgerond
Wallen van Retranchement	Afgerond
Fort Berchem	Afgerond

4.2.2.3 Inzet in Provinciale werkgroepen

Naast de soortenwerkgroep participeert de afdeling ELE onder meer in de werkgroep Natuurbeheer en diverse ad-hoc werkverbanden in het kader van Natura 2000, SNL en ander provinciaalbeleid zoals in 2021 onder andere bijkomsten over bossenstrategie, programma natuur, exotenbeleid en het uitvoeringsprogramma landelijk gebied.

4.2.4 Projecten

4.2.4.1 Soortenbeleid

HZL participeert jaarlijks in de werkgroep soortenbeleid van de Provincie Zeeland. Dit houdt in dat wij als organisatie met onze expertise meedenken welke soorten extra aandacht vergen omdat zij bedreigd worden met achteruitgang en niet meeliften op het beheer van natuurgebieden. Daarbij wordt er ook meegedacht en zo mogelijk projectvoorstellen gedaan door het Zeeuwse Landschap waar kansen liggen om deze soort te beschermen tegen achteruitgang.

Otterproject

Dankzij een bijdrage van de werkgroep soortenbeleid zijn we in 2020 begonnen met een tweejarig otterproject. Dit project heeft als doel om d.m.v. een fotovallen-onderzoek met vrijwilligers te kijken of de otter Zeeland bereikt heeft. In het kader van hetzelfde project wordt er een verkennende GIS analyse van potentiële verkeersknelpunten uitgevoerd. Het is duidelijk dat veel faunapassage momenteel slecht functioneren doordat een goed beheer ontbreekt of het ontwerp niet optimaal was, verder zijn er nog zeer veel knelpunten aanwezig waar maatregelen dringend nodig zijn. 2021 was het jaar dat de eerste otter (sinds het uitsterven in Zeeland in de jaren '70) weer werd gezien (Plaat van de Vliet; Krammer Volkerak). In 2022 zal het project worden afgerond en gepresenteerd worden aan de Zeeuwse Soortenwerkgroep en zal er een excursie voor beheerders en beleidsmakers worden georganiseerd.

Project Tapuit

Deze soort broedde voorheen in de Zeeuwse duinen, met name in Oranjezon en op Schouwen. De soort is landelijk sterk afgenomen en in Zeeland zo goed als verdwenen. Door beheermaatregelen worden de duinen de laatste jaren weer aantrekkelijker voor Tapuiten, maar de afwezigheid van voldoende nestplaatsen staat een terugkeer van de soort in de weg. Om die reden heeft HZL in samenwerking met Staatsbosbeheer Zeeland en Natuurmonumenten Zeeland met subsidie vanuit het soortenproject van de Provincie Zeeland, in maart 2021 100 nestkasten ingegraven in natuurgebieden van HZL (38 kasten Oranjezon), Staatsbosbeheer (25 kasten Meeuwenduinen, Schouwen, 9 kasten Manteling Walcheren en 3 kasten Noordervroon Westkapelle) en Natuurmonumenten (25 kasten Zeepeduinen, Schouwen). Monitoring vond plaats in de periode medio april tot medio juni 2021. Op alle locaties werden in het broedseizoen tapuiten waargenomen. Na 11 mei namen de aantallen snel af. Geen van de nestkasten was in 2021 bezet. Dat in het eerste jaar geen broedgevallen zouden plaats vinden in de nestkasten was ingecalculeerd, ook op andere plaatsen in Nederland was er in het eerste jaar geen nestkastbezetting, maar in daaropvolgende jaren vaak wel. Een paartje broedverdachte vogels in de Zeepeduinen Noord suggereert dat er mogelijk nog een enkel paartje tapuiten in de Zeeuwse duinen tot broeden komt. Deze locatie lijkt de meeste kans te hebben voor de eerste Zeeuwse broedgevallen van de soort in tapuitenkasten. In maart 2022 zijn alle kasten geïnspecteerd en waar nodig hersteld en schoongemaakt. In 2022 zal wederom in alle gebieden nestkastmonitoring plaats vinden in de periode april t/m juni. De monitoring vanaf 2022 valt buiten het gesubsidieerde project wat een looptijd had t/m 31/12/2021. De volledige subsidie is inmiddels uitbetaald nadat aan alle prestatieverplichtingen is voldaan.

4.2.4.2 Andere ecologie projecten

HZL neemt ook initiatieven in projecten die betaald worden uit sponsoring zoals van de Nationale Postcode Loterij.

Project Zomertortel

Via vogelbescherming is er een vervolgproject gekomen op het eerder door HZL geïnitieerde project van deze bedreigde vogelsoort. Het project wordt gefinancierd via het soortenbeleid van de Provincie Zeeland. HZL financiert dit project mede, met een kleine bijdrage uit de Postcode Loterij.

Actieplannen voor Gesteelde Zoutmelde, Zeegerst & Dichtbloemig Kweldergras

Samen met het Levend Archief, SBB en NM zet HZL zich in voor het behoud van deze nationaal én internationaal sterk bedreigde zoutplannen. Naast een geoptimaliseerd beheer op de bronlocaties maakt herintroductie onderdeel van de actieplannen. Van de hiervoor genoemde partners is HZL begonnen met een eerste uitvoering daarvan in de Yerseke Moer (incl. Vlaakse Moer en de Driehoek) & Koude- en Kaarspolder. Hierbij wordt uiteraard gewerkt conform het FLORON-protocol. In 2021 zijn er drie verslagen geschreven over de maatregelen die er voor deze soorten hebben plaatsgevonden en de monitoringsresultaten. In 2021 is voor het laatst zaad van Zeegerst geïntroduceerd in de YM. Op de locaties in dit gebied waar de soort de voorgaande jaren werd uitgezaaid is de soort vrijwel overal (zeer) goed aangeslagen. Meer zaden inbrengen is niet langer nodig, vee, wind en water kunnen de soort verder verspreiden in het gebied. De introductie van de Gesteelde zoutmelde lijkt ook te lukken maar doordat de soort zeer kritische eisen aan de groeiplaats stelt, en er jaarlijks maar een beperkte hoeveelheid zaden vanuit de bronpopulaties beschikbaar is, gaat het duidelijk minder snel dan zeegerst. In 2022 zijn er nieuwe zaadacties voorzien en zal er weer een intensieve monitoring plaatsvinden. 2021 was ook het jaar van de start van de herintroductie van het (tevens eenjarige) Dichtbloemig kweldergras. Dit is een van de zeldzaamste plantensoorten van de Benelux. De verplante planten deden het erg goed en hebben veel zaad gezet. Deels kwamen de zaden in de nazomer al op. In 2022 zullen we zien hoeveel van deze planten het overleven en zelf zaad zetten. In 2022 en 2023 zullen nieuwe planten en zaden worden ingebracht. HZL heeft samen Ron van 't Veer (de landelijke specialist) een uitgebreid verslag geschreven.

Projectmatige vogeltellingen

De afdeling ELE streeft ernaar in alle middelgrote tot grote waterrijke gebieden van HZL ten minste in het winterhalfjaar maandelijks de aanwezige zwanen, ganzen, eenden, steltlopers en andere watervogels te tellen. In sommige gebieden zoals de Yerseke Moer en Saefinghe en andere gebieden die onderdeel uitmaken van Natura 2000 gebieden gebeurt dat mede vanuit de Natura 2000 monitoringverplichtingen voor aangewezen soorten niet-broedvogels. De meeste niet Natura 2000 gebieden worden op initiatief van HZL en in nauw contact met medewerkers van de afdeling ecologie geteld door vrijwilligers, een enkel gebied (Oude Veerseweg) wordt door afdeling ecologie zelf geteld en medewerkers van ecologie kunnen ook bijspringen of invallen als vaste tellers verhinderd zijn. Vanaf seizoen 2020/2021 wordt naast de Oude Veerseweg nu ook de Heerenpolder geteld. Er is

overleg gaande met tellers in West Zeeuws-Vlaanderen en zoals het zich laat aanzien zullen vanaf juli 2022 ook de Blikken, de Baarzandsche Kreek, de Sophiapolder (en mogelijk ook het Groote Gat, de Oudelandse Polder en de Zwin- en Kievittepolder) maandelijks geteld gaan worden, waarmee alle belangrijke watervogelgebieden van HZL gedekt zijn. Alle tellingen worden ingevoerd in avimap en zijn dus ook beschikbaar voor Sovon. Een aantal HZL-gebieden, zoals de inlagen van Noord-Beveland, Waterdunen en de Bruintjeskreek worden 6 x per jaar geteld door DMP.

In 2016/2017 en 2019/2020 zijn maandelijks de watervogels rond de Philipsdam geteld, dit om de eventuele effecten van de in de tussentijd geplaatste windmolens op aantallen en verspreiding van aanwezige watervogels in kaart te brengen. Deze tellingen zijn uit het windfonds betaald en zijn in 2021 geanalyseerd door Delta Milieu Projecten. Een definitief onderzoeksrapport is inmiddels opgeleverd.

In samenwerking met Bureau Waardenburg in opdracht van PZ en RWS is de Westerschelde tijdens afgaand water in de periode 2019 t/m juni 2021 ieder kwartaal geteld. Het Zeeuwse Landschap heeft de tellingen in het oostelijk deel (zonder vergoeding, als blijk van het belang) uitgevoerd. Tellingen vonden plaats vanaf een door RWS ter beschikking getelde boot. Op een teldag werd de oostelijke Westerschelde tweemaal geteld; direct na hoog water en een tweede ronde drie uur later. De tellingen leveren verrassende aantallen op en tonen de waarde van de Plaat van Walsoorden en de Platen van Valkenisse, evenals de noordrand van Saeftinghe en de slikoevers rondom dit deel van de Westerschelde aan voor foeragerende ganzen, eenden, steltlopers, meeuwen en andere watervogels. In 2021 zijn de gegevens geanalyseerd en vastgelegd in een rapport. Voor de gehele Westerschelde is een geïntegreerd rapport opgesteld oor Bureau waardenburg.

In Waterdunen zijn van september 2020 tot en met maart 2021 tellingen uitgevoerd met de volgende doelstellingen:

- Zicht krijgen op de aantallen en de verspreiding van aanwezige watervogels in het gebied
- Zicht krijgen op het gebruik van het gebied door de watervogels
- Zicht krijgen op de verschillen in verspreiding en gebruik tijdens laag en hoog water
- Zicht krijgen op het gebruik van de Oestergeul en directe omgeving door watervogels en registratie van eventuele verstoringen

De belangrijkste conclusies:

- Waterdunen is een belangrijk foerageer- en rustgebied voor watervogels met gemiddeld 2000 aanwezige vogels in het winterhalfjaar.
- Ganzen, eenden, meeuwen en steltlopers zijn de best vertegenwoordigde soortgroepen.
- Ongeveer 75% van de watervogels gebruikt Waterdunen als foerageergebied.
- Door vertraagd en gedempt getij biedt Waterdunen extra foerageermogelijkheden aan bij laagwater buitendijks foeragerende soorten.
- Waterdunen wordt door meeuwen en aalscholvers vooral gebruikt als slaappleats.
- In de Oestergeul komen nauwelijks watervogels voor en van verstoringsrisico is dan ook geen sprake.
- De kans op verstoring van watervogels vanaf de wandelpaden wordt klein geacht, ook na openstelling voor publiek. Wel is er een verhoogd verstoringsrisico in de aanlooproutes naar de hutten bij de Pekelkreeft en langs de Slikkenburgseweg. Aanvullend onderzoek is hier wenselijk.
- In geen geval zijn er significante negatieve effecten op aangewezen Natura2000 soorten te verwachten.

4.3 Afdeling Communicatie

4.3.1 Vergroting van toegankelijkheid en beleving natuurgebieden

Draagvlak voor natuurbehoud en -beheer begint met kennismaken, kennis hebben van en genieten en waarderen: onbekend maakt onbemind! Daarom hecht HZL sterk aan het mogelijk maken van natuurbelevingsmogelijkheden en natuurgerichte recreatie in haar gebieden.

Waar het mogelijk is kan publiek in of rondom het gebied genieten van de natuur. Daartoe zijn voorzieningen aangelegd zoals wandel- of struinpaden, informatieborden, uitzichtpunten en -torens en bezoekerscentra. In 2021 werd de verhoogde uitkijktoren in Slikken van de Heen gerealiseerd en uiteraard diverse beleefelementen in Waterdunen zoals de diverse wandelpaden en vogelkijkhutten.

Daarnaast zetten we in op gastheerschap en menselijk contact, door het aanbieden van excursies o.l.v. speciaal opgeleide gebiedsgidsen, en organiseren we activiteiten zoals de jaarlijkse Ronde van Oranjezon. Daarnaast ontvangen de bezoekerscentra schoolklassen en zorgen we voor passend educatiemateriaal.

We leverden een actieve bijdrage aan een aantal Zeeland brede overlegstructuren, waarin wordt samengewerkt aan beleving- en informatiestructuren voor het publiek, waaronder Zeeuwse Ankers, Geopark Schelde Delta en Natuurbranding,

Specifieke taken in 2021:

- De informatiepanelen bij de grote terreinen worden elk in een regelmatige cyclus vervangen of herzien. In 2021 zullen twee panelen vervangen en/of nieuw gerealiseerd worden:
  - Bebording Oranjezon en routes zijn vervangen
  - Bebording Inlaag Paal over waterbuffels
  - 2 nieuwe borden Wallen van Retranchement
  - Dankzij een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is er inhoudelijk sterk bijgedragen aan totstandkoming van de informatieve bebording in Waterdunen (project Provincie Zeeland).

Het open en aantrekkelijk houden van de bezoekerscentra in Emmadorp (Verdronken Land van Saeftinghe) en in Anna-Jacobapolder (Eendenkooi) en het infopunt bij de toegang tot duingebied Oranjezon.

Deze zijn, zolang het mogelijk was in verband met corona, bezoekbaar geweest. De Eendenkooi heeft op corona-veilige wijze bezoekers kunnen ontvangen. In Saeftinghe bleef het coronaprotocol van kracht met een aantal coronamaatregelen zoals 1,5 meter afstand houden en desinfecteren. Informatie over aantallen bezoekers is te lezen in hoofdstuk 4.3.3.1.

4.3.2 Versterking van het draagvlak voor natuur en cultuurhistorie

Alleen met voldoende maatschappelijk draagvlak is duurzame bescherming van de Nederlandse en Zeeuwse natuur mogelijk. Mensen in contact brengen met de natuur en informeren welke werkzaamheden worden verricht en welke resultaten hierin bereikt worden is hierin het uitgangspunt, immers: onbekend maakt onbemind.

Daarom werkt HZL met een mix van middelen, gericht op diverse doelgroepen. Hieronder vallen de websites, brochures, het donateursmagazine ZEEUWS LANDSCHAP, de sociale-mediakanalen, en de emailnieuwsbrief. De laatste verschijnt een aantal keren per jaar en geeft natuurnieuws, eropuit-tips, en nieuws over het werk van HZL. Bij de terreinen zijn informatiepanelen van belang om de natuur- en cultuurhistorische waarden onder de aandacht te brengen van bezoekers en toevallige passanten.

In het tweede kwartaal is onder onze donateurs een motivatie- en lezersonderzoek gehouden om meer inzicht te krijgen waarom zij Het Zeeuwse Landschap steunen, hoe onze inzet gewaardeerd wordt, hoe zij op de hoogte blijven en welke behoeften of verbeteringen zij zien in z'n algemeenheid, en meer in het bijzonder in het donateursmagazine. Deze inzichten zijn aangegrepen om het excursiebeleid en de bladformule aan te scherpen.

Specifieke taken draagvlak in 2021:

- Het actueel houden van de website www.hetzeeuwselandschap.nl en www.saeftinghe.eu, integratie van de site www.waterdunen.com in onze websitefamilie.

Het actueel houden is gebeurd op de 2 hoofdsites. De eerste gesprekken over de integratie van de Waterdunen-site in het overall platform zijn gevoerd. De integratie heeft nog niet plaatsgevonden vanwege technische beperkingen op de huidige HZL-website. Wel is een duidelijke landingspagina geïmplementeerd inclusief een duidelijke headervisual op de homepage. Integratie zal worden meegenomen in het websiteproject voor 2022.

- Actieve communicatie via de diverse communicatiemiddelen waaronder persberichten, sites, social media, tijdschrift en emailnieuwsbrief.

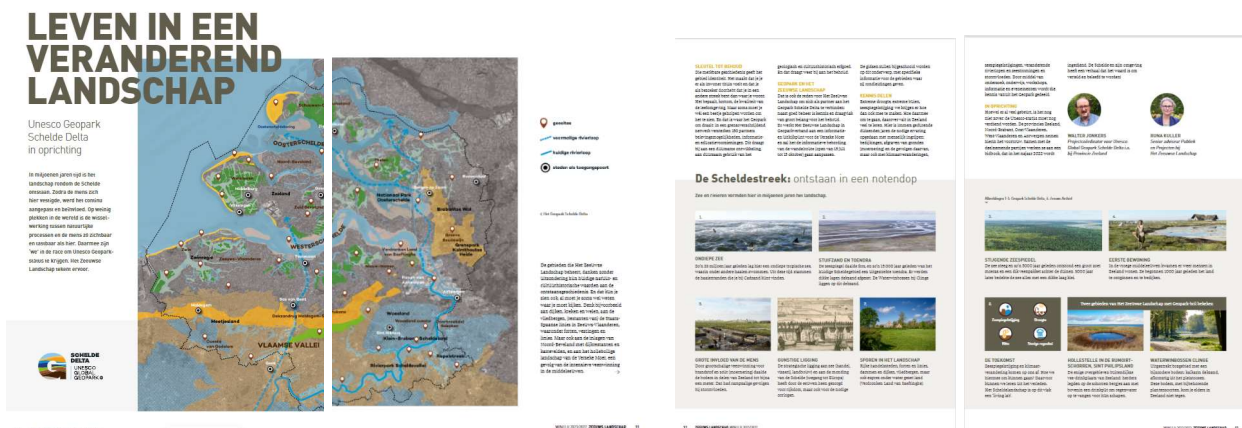
Dit is gebeurd, met onderstaande kentallen. Voor de herfsteditie van het donateursmagazine is gekozen om een speciale Waterdunen editie uit te brengen: inhoudelijk toegespitst en aansluitend op de Waterdunen huisstijl. In het najaar is achter de schermen gewerkt aan een compleet nieuwe bladformule, waarbij inzichten uit het lezersonderzoek gebruikt zijn om vormgeving en redactionele inhoud aan te scherpen. De nieuwe bladformule is bij de wintereditie geïmplementeerd. Door middel van een aangescherpte contentstrategie en monitoring hebben we het aantal volgers op Facebook en LinkedIn een enorme impuls kunnen geven en daarmee ook een veel grotere aantallen in bereik en interactie weten te realiseren.

- 1) Donateursmagazine: 4 seizoenennummers, oplage 9.650
  - 2) Website: 67.992 gebruikers (juli t/m dec)
  - 3) Facebook: 4.144 fans (+67%)
  - 4) LinkedIn: 1.192 volgers (+150%)
  - 5) Nieuwsbrief: 3-maal in 2021: 4.134 abonnees (+33%)
  - 6) Twitter: 1.505 volgers (+13%)
- (groeipercentage ten opzichte van 2020)

- Zeeuwse Ankers en Geopark: HZL steunt het gedachtengoed van deze samenwerkingsverbanden en neemt deel aan overleggen. Voor de Zeeuwse erfgoedlijnen en het Geopark wordt waar relevant de relatie tussen landschap, natuur en cultuurhistorie gelegd en gecommuniceerd. Samen met (Stichting Cultureel) Erfgoed Zeeland en Stichting Landschapsbeheer Zeeland wordt een publieksactiviteit ontwikkeld. HZL levert 4 verhalen voor het web platform.

Er zijn 4 nieuwe verhalen ingevoerd op het web platform. Door corona is de gezamenlijke publieksactiviteit niet doorgegaan. Er zijn een aantal overleggen geweest met de provincie over informatievoorzieningen in onze gebieden in relatie tot Geopark, waaronder de Yerseke Moer (uitkijktoren, wandelroute, infobord) en Oranjezon. Het verhaal van Geopark is breed en inhoudelijk toegelicht in de wintereditie van het donateursmagazine.

4.3.3 Natuureducatie: De Zeeuwse Natuur (geen onderdeel van de IKS)

Per 2018 werken Het Zeeuwse Landschap, IVN, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Nationaal Park Oosterschelde en Terra Maris samen in dit samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur. In 2021 zijn Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer hierin als partners officieel toegetreden.

Een deel van ons communicatiewerk, met name op het vlak van natuureducatie, zoals excursies en scholenwerk, is ondergebracht in de IKS van De Zeeuwse Natuur. Voor de volledigheid is dit in deze paragraaf toch in het jaarverslag opgenomen.

Het afgelopen jaar was vanwege de continue wijzigingen in de coronamaatregelen wederom uitdagend, met flinke ureninzet op het gebied van communicatie en coördinatie richting deelnemers, gidsen en stakeholders, zowel online op de website als in 1 op 1 contacten. In het bezoekerscentrum werd gecontinueerd met de corona-proof inrichting en (personeels)protocollen. Daarnaast is veel inspanning geleverd in het onderhouden van de bestaande gidscontacten (binding), het werven van nieuwe gidsen in bestaande en nieuwe gebieden (Groot Grenspark

Saeftinghe en Waterdunen) en opleidingen/ bijscholingen/ opstartbijeenkomsten, zowel inhoudelijk als veiligheidsgerelateerd (EHBO/reanimatie).

4.3.3.1 Aantallen excursies

Publieksexcursies

Tot in het deel van het tweede kwartaal hadden we te maken met strenge lockdown waarbij geen live publieksexcursies mogelijk waren. Dat werd gevolgd door een periode van telkens wijzigende coronamaatregelen, waaronder groepssamenstelling buiten, waarbij we veel tijd hebben besteed aan herplannen en communiceren op website inclusief aanmeldproces, en richting individuele deelnemers en vrijwilligers. Vanaf juni was het weer haalbaar om met een maximale groepsgrootte van 8 aan de slag te gaan zodat we 1,5 meter nog goed konden realiseren. Dagdagelijks werd gemonitord of we een excursie op VOL moesten markeren of dat er een tweede gids bijgezet moest worden om 2 kleine groepen te krijgen.

Vernieuwingen publieksexcursies

Uiteraard zijn we ondertussen doorgegaan met de ontwikkeling van nieuwe excursies en activiteiten. Met de opening van Waterdunen in oktober zijn diverse nieuwe excursies ontwikkeld. Er is een wandelexcursie in het gebied samengesteld en de fietsexcursie is aangepast. Ook in andere gebieden werd gedurende het jaar excursies uitgebreid en/of vernieuwd, zowel qua thema als qua doelgroep. In de Waterwinbossen bij Clinge werden geen excursies meer gegeven. Dit hebben we in 2021 weer opgestart met 5 nieuwe excursies; op het gebied van fietsen, bomen, paddenstoelen, sterrenkijken en akkerwandelingen in de zomer. In Saeftinghe werd een XL-wandeling toegevoegd voor de gevorderde wandelaars op zoek naar uitdaging. In Oranjezon werd op veler verzoek voor het eerst een bronstexcursie gehouden. Ook werd er een ochtendwandeling en een winterwandeling geïntroduceerd. In de Slikken van de Heen is ook een ochtendexcursie toegevoegd aan het programma, alsmede een fotoworkshop voor natuurfotografen. In het akkergebied in Burghsluis hebben we een extra excursie aangeboden in het kader van de Oosterscheldeweek.

EXCURSIES 2021	Aantal groepen	Aantal deelnemers
Saeftinghe	215	2.271
Eendenkooi	8	42
Overige gebieden	152	1.626
Totaal	375	3.939

Bezoekerscentrum Saeftinghe / expositie

In het bezoekerscentrum Saeftinghe zijn, in de periode dat de locatie open was, in totaal 2.432 bezoekers geweest, waarvan 1.477 betalende volwassenen (overigen zijn kinderen en donateurs).

Scholenwerk

In de eerste helft van het jaar hebben we vanwege de telkens wijzigende coronamaatregelen weinig scholen kunnen ontvangen door afzeggingen en terughoudendheid om uitstapjes te organiseren. Met een relatief goede tweede helft waarin veel herpland werd en waar nodig programma's werden aangepast, kwamen we toch nog op een substantieel aantal. Lager dan in 'normale jaren', maar gelukkig flink meer dan in 2020 waar we voor het eerst met corona te maken kregen.

SCHOLENWERK 2021	Aantal groepen	Aantal leerlingen basisonderwijs	Aantal leerlingen voorgezet onderwijs
Saeftinghe	135	669	1.579
Eendenkooi	10	182	nvt
Totaal	145	876	1.579

4.3.3.2 Evenementen

Ondanks voortdurend wijzigende coronamaatregelen in 2021 konden er met name in de tweede helft van het jaar toch diverse evenementen doorgang vinden. Voorbeelden hiervan zijn Modderdag (Eendenkooi), Ronde van Oranjezon, de twee open dagen van Waterdunen (genodigden en publiek), de Natuurwerkdag (Yerseke Moer en Oranjezon), Open Monumentendag (Hoeve van der Meulen) en de Oosterscheldeweek waar we middels excursies invulling aan hebben gegeven. Tijdens die evenementen hebben we ruim 1.100 bezoekers mogen ontvangen.

4.3.3.3 Vrijwilligers: ondersteuning en werving

In 2021 waren in totaal 100 vrijwilligers actief als gids/excursieleiders (vertellers). Daarnaast werken we met 60 soortenvrijwilligers (tellers) en 38 beheervrijwilligers (herstellers.). Het aantal gidsen nam flink toe in verband met de opening van Waterdunen per oktober. Daarnaast is in Oranjezon gestart met een pilot van 4 gastheren.

Ondersteuning

Voor de ondersteuning van het bestaande gidsenteam zijn de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

Zodra de maatregelen het enigszins toelieten, zijn er in het voorjaar meteen diverse bijeenkomsten georganiseerd verspreid over Zeeland om de gidsen bij te praten over de gebieden. Daarnaast werden er 15 nieuwe gidsen opgeleid in Waterdunen en de Waterwinbossen. De bijeenkomsten waren eerst in kleine groepen (max 7 personen) en later in grotere groepen met 1.5 meter afstand van elkaar. Het was een hele puzzel, waarin veel op het laatste moment toch niet door kon gaan in verband met de maatregelen. Maar het is uiteindelijk gelukt om alle gidsen en een groot deel van de beheervrijwilligers te ondersteunen door middel van ongeveer 25 scholings- en bijpraatbijeenkomsten. De gidsennieuwsbrief gebruiken we om hen op de hoogte te houden van ontwikkelingen in het bedrijf en in de natuurgebieden. We nodigen ze ook uit voor relevante 'lunchlezingen'. Dit zijn interne lezingen voor en door personeel van HZL. We hebben een deel van ons excursieseizoen door kunnen laten gaan en het werk in het beheer en monitoring is in aanpaste versie doorgegaan.

We ondersteunen onze vrijwilligers door ze te complimenteren en bedanken. Aan onze achterban laten we graag zien wat wij doen voor onze vrijwilligers en hoe blij we zijn met de betrokkenheid en inzet. We zetten hen in het zonnetje in onze eigen kanalen: social media, nieuwsbrief, magazine en website. Ook ondersteunen we eigen initiatieven, zoals de organisatie van een fietsexcursie door dhr. Beeckman in de omgeving van Heikant. Na een succesvolle start in juli waren ze deze hele zomer en herfst uitverkocht en staan ze komen seizoenen weer op de planning.

Alle gidsen zijn voorzien van nieuwe kleding met HZL-logo en een uitrustingspakket dat bestaat uit een rugzak, waterfles, EHBO-koffertje, tekenpincet, softshell, polo en fleecvest. Beheervrijwilligers en tellers hebben een hesje ontvangen met HZL-logo voor de veiligheid en de herkenbaarheid. In gebieden waar teken voorkomen zijn tekenpincetten uitgedeeld. Met kerst heeft iedere vrijwilliger als kerstgeschenk een muts met HZL-logo ontvangen. Beheervrijwilligers in de Waterwinbossen hebben nieuw gereedschap ontvangen om mee te werken.

Daarnaast zijn de vrijwilligerscoördinatoren een groot deel van de week bezig met ondersteuning in de breedste zin van het woord. Contact onderhouden, werklocaties en excursies bijwonen, helpen bij vragen, groepsexcursies aan de juiste gids koppelen, het excursieprogramma ontwikkelen in samenspraak met de gidsen en alles wat daarbij komt kijken.

Saeftinghe

De gidsenopleiding voor Saeftinghe is inmiddels operationeel. Bestaande uit 4 mentoren (ervaren gidsen) en de coördinator die onderling en periodiek afstemming hebben over doelen, inhoud en evaluatie opleidingstraject. In totaal 16 aspirantgidsen hebben vanaf juni t/m december 7 opleidingstochten gehad. Daarnaast vinden maandelijkse verplichte meelooptochten plaats met excursies. Een digitale opleidingsomgeving is opgezet. De EHBO-herhalingslessen voor Saeftinghe-gidsen hebben plaatsgevonden in oktober 2021 en maart 2022. De jaarlijkse Gidsendag voor Saeftinghe-gidsen heeft plaatsgevonden in oktober in de vorm van een begeleid bezoek aan Grenspark Groot Saeftinghe (Hedwige/infoket). Thema/bijcholingsavonden winter voor Saeftinghe zijn wel georganiseerd, maar hebben vanwege corona niet kunnen doorgaan.

Werving

Voor gidsenwerving maken we gebruik van verschillende middelen: Facebook, LinkedIn, website, emailnieuwsbrief, donateursmagazine en inzet van het netwerk van de gidsen zelf. Hiermee hebben we 15 nieuwe gidsen mogen ontvangen voor Waterdunen en de Waterwinbossen. Daarnaast zijn er 4 gastheren voor Oranjezon geworven en 4 voor Waterdunen. Dit project wordt in 2022 uitgerold.

4.4 Externe betrekkingen

4.4.1 Behandeling van grondtransacties

In 2021 is het netto eigendom van HZL met ruim 19 hectare gegroeid, middels een viertal aankopen en een schenking van een stukje natuurterrein. Ook is een klein perceel van ca 0,2 ha landbouwgrond verkocht.

Uiteraard zijn er ook in 2021 veel verkenningen uitgevoerd ten behoeve van aankopen van grond, een veelvoud van het aantal gerealiseerde transacties. Het Zeeuwse Landschap ervaart bij deze verkenningen een goede samenwerking met het kavelruilbureau.

4.4.2 Uitgifte van pacht en andere terrein gebonden overeenkomsten met derden

In het verslagjaar was ruim 3.500 ha van het totale beheergebied van HZL uitgegeven middels ruim 200 pacht- jacht- en/of om niet-gebruiksovereenkomsten. In het overgrote deel betreft het verpachting voor het weiden van runderen in natuurgebieden. Naast de uitgifte van grondgebruik zijn er vrijwel ieder jaar een of meerdere gevallen van vestiging van een zakelijk recht, doorgaans voor leidingwerk zoals stroomvoorzieningen voor gebouwen of stuwen.

4.4.3 Overzicht externe beleidstrajecten en overleggen

In 2021 heeft HZL bijgedragen aan diverse beleidsontwikkelingen van de provincie en het waterschap. Ook is deelgenomen aan een scala aan overlegplatforms en is er inspraak geleverd in enkele ruimtelijke projecten.

4.4.3.1 Beleidsontwikkelingen

In 2021 heeft HZL een actieve bijdrage geleverd aan uiteenlopende regionale beleidsontwikkelingen zoals hieronder opgenomen. Het zwaartepunt lag op het Zeeuwse Deltaplan Zoet Water, het Programma Natuur, uitvoeringsprogramma landelijk gebied en de Zeeuwse Bosvisie. Ook het provinciaal dossier recreatief zeegroentensnijden, schelpdierrapen en pierenspitten heeft een behoorlijk beslag op de tijd gelegd.

- Zeeuwse Deltaplan Zoet Water
- Programma Natuur
- Zeeuwse Omgevingsvisie
- Zeeuwse Bosvisie
- Klimaatadaptatie Strategie Zeeland
- Strategische aanpak stikstof
- Gebiedsgerichte aanpak Stikstof
- Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied
- Recreatief zeegroenten snijden en schelpdieren rapen
- Beleidsregel Zwerfkatten
- Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta
- Gebiedsvisie Veerse Meer
- Planvorming Wateropgave Scheldestromen
- Ecologische potentiekaart Scheldestromen

4.4.3.2 Overlegplatforms en samenwerkingsverbanden

HZL neemt sinds jaar en dag deel aan diverse overlegplatforms en samenwerkingsverbanden zoals hieronder opgenomen. De gedachte hierachter is dat partijen samen meer kunnen bereiken én dat regelmatig overleg leidt tot wederzijds begrip voor elkaar standpunten en agenda's.

- Coördinatie overleg Natuur & Landschap
- Bestuurlijk overleg Kustvisie
- Provinciale Commissie voor de Groene Ruimte
- Nationaal Park Oosterschelde
- Coalitie Delta Natuurlijk (CDN)
- Samenwerking CDN – North Sea Port
- Natuurfonds Windpark Krammer
- Langetermijn Perspectief Natuur VNSC

4.4.3.3 Inspraak ruimtelijke projecten

Het Zeeuwse Landschap zet zich actief in om ook buiten natuurgebieden de ruimte zo natuurinclusief mogelijk te maken dit in lijn met de provinciale nota omgevingsvisie (2021). Onze inspraak in ruimtelijke projecten concentreerde zich in 2021 op een tweetal windparken: windpark Oostflakkee (WPO) en windpark ZEBRA. Bij WPO is in 2021 overeengekomen dat er een stilstandvoorziening komt middels detectie. Windpark ZEBRA verkeert nog in de vergunningsfase. Het Zeeuwse Landschap heeft een bezwaarschrift ingediend, maar met medeweten van de initiatiefnemers. Momenteel zijn we met hen in gesprek om voor liefst voor behandeling van de raad van staten een overeenstemming te bereiken betreft een stilstandvoorziening voor vogels en vleermuizen.

- Windprojecten, o.a. Windpark ZE-BRA, windpark Oostflakkee, Net Op Zee IJmuiden Ver
- Gemeentelijke projecten (bestemmingsplannen), o.a. Manege Nieuwvliet-Bad, Nollebos.
- Dijkverzwaring Hansweert

4.5 Afdeling programma's en projecten

4.5.1 Professionaliseringslag

Diverse lopende (grotere) projecten & programma Natuur & Landbouw zijn medio 2021 samengevoegd binnen de nieuwe afdeling Programma's en Projecten met als doel een efficiëntie- en professionaliseringslag te bewerkstelligen. Binnen deze afdeling wordt aan projectmatig gewerkt in nauwe samenwerking met collega's vanuit de gehele organisatie en vaak ook externe partijen.

4.5.2. Programma Natuur & Landbouw

Het programma Natuur & Landbouw draait om het realiseren van meer natuurinclusieve landbouw in Zeeland. Natuurinclusief boeren heeft voordelen voor de natuur vanwege een toename van insecten en weidevogels. En voordelen voor de boer omdat er een gezonder akkerland ontstaat. De hele samenleving profiteert van een eco- en voedselsysteem dat beter in balans is. Er wordt gewerkt met een Topgebieden-benadering waarbij in 2021 actief gewerkt werd binnen de Toongebieden Burghsluis, Groede en De Poel. Binnen deze projecten wordt in totaal samengewerkt met 22 agrariërs en meerdere projectafhankelijke partijen. Daarnaast wordt advies en kennis ingebracht bij tal van andere projecten op vlak van Natuur- en Landbouw in Zeeland. De kracht van het Programma Natuur & Landbouw is naast de specifieke kennis over de effecten van maatregelen het kijken naar koppelkansen in de regio's.

4.5.2.1 Topgebied Burghsluis

Topgebied Burghsluis is een gebied van 500 hectare ten noorden van de Koudekerkse inlaag en het dorpje Burghsluis. In dit gebied wordt door de inzet van een breed scala aan instrumenten en maatregelen gestreefd naar de ontwikkeling van een optimale akkervogelstand én een goed landbouwperspectief. HZL werkt in dit gebied nauw samen met boeren en andere partners aan natuurinclusieve landbouw. HZL is binnen dit gebied in bezit van circa 60 hectare landbouwgrond die wordt verpacht. Dit alles onder het project "Boeren voor Akkervogels". Sinds het jaar 2017 loopt er binnen het gebied ook een internationaal Interreg project, genaamd PARTRIDGE (vogelbescherming, z.d.). Soortgelijke gebieden worden in 6 landen rond het Noordzeegebied onderhouden en gemonitord. Een belangrijk onderdeel in het PARTRIDGE project is het uitwisselen van kennis met boeren, jagers, natuurbeschermers en beleidsmakers door heel Europa. Zo wordt er gewerkt naar een duurzame landbouw met behoud van natuur.

In 2021 is daarnaast gestart met onderzoek in samenwerking met Stichting Grauwe Kiekendief naar het broedgedrag van de veldleeuwerik in relatie tot strokenteelt en gewaskeuze. In het 1^e onderzoek jaar al interessante resultaten met voorkeur voor het gewas luzerne in 2023 zal daarnaast gekeken worden naar soorten van het open akkerland. Voor de monitoring van patrijzen is een proef gedaan naar inventarisatie van patrijzenkluchten met behulp van een drone met infrarood camera.

Belangrijk onderdeel van het Programma Natuur & Landbouw is het delen van kennis en ervaring, hiervoor zijn, voor zover mogelijk met de corona-beperkingen in 2021 diverse excursies en presentaties gegeven, waaronder voor NP-Oosterschelde week, PWN waterleidingsbedrijf Noord-Holland/Provincie Zeeland, Presentatie voor uitwisseling met Zuid-Hollands Landschap en enkele publieksexcursies.

4.5.2.2 Topgebied Groede

Binnen dit topgebied wordt met 5 partijen gewerkt aan het gebiedsproces om rond Groede een topgebied te ontwikkelen. Eerste stappen met strokenteelt en gebiedsmonitoring van onder andere patrijzen zijn hoopvol. De hoogste score van het aantal patrijzen in dit topgebied was tijdens de voorjaarsstelling: 19 roepende mannetjes binnen de begrenzing van het topgebied en 2 net buiten de begrenzing in Waterdunen. Van de beoogde 7% aan maatregelen binnen het projectgebied is 3% gerealiseerd. Met diverse partijen, waaronder provincie Zeeland wordt gepraat om gronden via het multiplier model in te zetten ten behoeve van dit project. Door de coronabeperkingen waren de mogelijkheden voor kennisuitwisseling en opleiding beperkt.

4.5.2.3 Topgebied de Poel

Binnen Topgebied de Poel is het POP3 project 'Versterking biodiversiteit en landschap in het agrarisch gebied van Zeeland', welke getrokken werd door Stichting Landschapsbeheer Zeeland, in 2021 afgerond. Hierbij heeft HZL de broedvogelmonitoring uitgevoerd. In 2022 wordt een verkenning uitgevoerd naar voortzetting van dit project.

4.5.2.4 Akkervogels binnen het Programma Natuur & Landbouw

In verschillende gebieden worden inventarisaties uitgevoerd voor boerenlandvogels. In 2021 betrof dit de volgende Topgebieden: Burghsluis, de Poel en Groede. Daarnaast vindt er ook monitoring plaats naar boerenlandvogels op strokenteeltpercelen en bijbehorende referentiepercelen. Het merendeel van de strokenteeltpercelen valt binnen de Topgebieden. Ook werd er gemonitord bij Proefboerderij de Rusthoeve en een agrariër in de Yerseke Moer. In Groede en Burghsluis (inclusief referentiegebied Nieuwerkerk) vond er een soort-specifieke monitoring van patrijzen plaats. De locatie waar het relatief goed gaat met patrijzen is Topgebied Groede. Met in 2020 nog circa 2,2 roepende mannetjes per 100 ha, waren dit er in 2021 3,04 per 100 ha. In Burghsluis zijn wij samen met SLZ gestart met een vrijwilligersgroep voor de patrijzentellingen. Mogelijk heeft dit invloed op de resultaten aangezien de patrijzendichtheid in 2020 1,8 roepende mannetjes/100 ha was. In 2021 was dit 1 roepend mannetje per 100 ha. Aangezien we tijdens de patrijzentellingen niet meer de aantallen halen die wij zouden willen en de patrijs een zeer schuwe soort is, zijn wij in september gaan vliegen met een drone. Deze drone had onder andere een warmtebeeld camera. Er werden veel fazanten, hazen en reeën gespot, helaas maar 1 klucht patrijzen. Om deze reden hebben wij de drone niet over het gehele gebied gebruikt. Kosten en tijd versus resultaat waren niet positief genoeg. Wel zien wij op waarneming.nl en door eigen bezoeken aan het gebied dat er weldegelijk meer patrijzen aanwezig zijn, dan de individuen die wij er tijdens de soort-specifieke tellingen uithalen.

4.5.2.5 Strokenteelt

In de Topgebieden wordt gewerkt aan natuurinclusieve maatregelen binnen de gangbare landbouw. Eén van deze maatregelen is strokenteelt. Afgelopen jaar zijn wij verder gegaan met strokenteelt in de Yerseke Moer. Ook werken wij net als in 2020 samen met proefboerderij de Rusthoeve aan strokenteelt. Binnen dit project zijn in 2021 een webinar Biodiversiteit en symposium met als thema 'Samen op weg naar een natuurinclusieve akkerbouw?' georganiseerd waar veel belangstelling voor was.

foto: symposium op de Rusthoeve 'Samen op weg naar een natuurinclusieve akkerbouw?'

4.5.2.6 Natuur en Landbouw rond de Oosterschelde

Dit project binnen het programma Natuur & Landbouw vormt een onderdeel van het project 'Naar een Nationaal Park Nieuwe Stijl'. Het deelproject 'Natuur en Landbouw rond de Oosterschelde' is dit jaar van start gegaan. Er wordt in kaart gebracht waar goede kansen liggen voor 3 nieuwe Topgebieden. Natuurmonumenten gaat aan de slag aan de westkust van Schouwen-Duiveland nabij Zierikzee/Kerkwerpe. HZL ziet goede kansen voor een topgebied op Sint Philipsland en Yerseke Moer. De eerste keukentafelgesprekken zijn al geweest.

4.5.2.7 Natuur & landbouw rond Emmadorp

HZL werkt goed samen met een projectgroep (Natuur inclusief Zeeuws Bouwplan) die binnen GGS werkt aan natuurinclusieve landbouw. Voor dit project ligt de focus op twee kerngebieden. Voor 1 van die 2 kerngebieden, rond Emmadorp, heeft HZL een plan te schrijven voor uitvoeren van monitoring van akkervogels. Met als doel de effecten van de genomen maatregelen te monitoren. De uitvoering van dit plan start in voorjaar 2022. Naast het uitvoeren van de monitoring deelt HZL opgedane kennis vanuit het programma met de projectgroep en adviseert over maatregelen.

Het Zeeuwse Landschap
1,153volgders
7 mnd •

Suzanne van de Straat
Projectleider Natuur & Landbouw at Het Zeeuwse Landschap
7 mnd •

Soorten kunnen veel profijt hebben van natuurinclusieve landbouw. Onze samenwerking vanuit Het Zeeuwse Landschap met boeren om dit te verwezelijken wordt hier kort uitgelegd

https://lnkd.in/g_TQGcS

Tortelduif Jos is dol op blauwmaanzaad: daarom wordt dat nu geteeld
pzc.nl • Leestijd: 1 min.

23

Interessant Commentaar Delen Versturen

Het Zeeuwse Landschap
1,153volgders
3 mnd •

In dit interview verwoordt Jean-Luc Govaert, één van de jonge boeren in topgebied Groede waar wij mee samenwerken, heel mooi waarom investeren in een duurzame en volhoudbare landbouw van belang is voor iedereen, mens én natuur!
Meer weten over de mogelijkheden? Neem dan contact op met onze projectleider natuur & landbouw [Jordan-lee Hoeneveld](#)

#natuurinclusief #natuur #landbouw #biodiversiteit

Jonge boer Jean-Luc ziet brood in milieuvriendelijke landbouw
omroepzeeland.nl • Leestijd: 2 min.

Wannes Castelijns en 44 anderen

Interessant Commentaar Delen Versturen

Het Zeeuwse Landschap
1,153volgders
7 mnd •

"We willen meer schuilplaatsen en voedselaanbod creëren zodat de akkervogels en hun jongen een grotere overlevingskans krijgen," vertelt ecooloog [Suzanne van de Straat](#) van Het Zeeuwse Landschap. "Om een beter beeld te krijg ... meer weergeven"

Drones moeten onzichtbare patrijzen in het landschap opsporen
omroepzeeland.nl • Leestijd: 1 min.

42 1 commentaar

Interessant Commentaar Delen Versturen

HetZeeuwseLandschap heeft geretweet

Anita Pijpelink @APijpelink · 15 jul.

Bestuurlijk overleg met Het Zeeuws Landschap op locatie in de Yerseke Moer. Een prachtig en historisch natuurgebied waar de opgaven natuur, natuurinclusieve landbouw en stikstof samenkomen. Dank aan [@ZeeuwsLand](#) voor mooie en leerzame middag! [@provzeeland](#)

5 21

4.5.3. Grenspark Groot Saeftinghe

4.5.3.1 Samenwerkingsverband Grenspark Groot Saeftinghe

HZL werkt samen met tien Vlaamse en Nederlandse partners aan de realisatie van het gebiedsontwikkelingsproject Grenspark Groot Saeftinghe. Het overkoepelende doel van dit project is het versterken van de verbinding tussen natuur, landbouw en haven. In juni 2021 is met de ondertekening van het nieuwe Samenwerkingsverband Grenspark Groot Saeftinghe voor de komende 5 jaar de inzet van de partijen geborgd. Gezamenlijk wordt gebouwd aan een mooie toekomst voor de regio. Speerpunten voor Het Zeeuwse Landschap binnen het Grenspark liggen op het vlak van natuur, landbouw en beleving.

4.5.3.2 Veldstation

De bouw van het nieuwe veldstation in Grenspark Groot Saeftinghe is na een intensief voortraject eind 2021 gestart. Inmiddels krijgt het Veldstation steeds meer vorm. Naar verwachting zal de bouw van het veldstation eind 2022 klaar zijn.

Het nieuwe veldstation wordt gebouwd op een unieke locatie in één van de grootste brakwaterschorren van Europa. Deze bijzondere locatie maakt van het veldstation de ideale uitvalsbasis voor onderzoek. In de toekomst zullen vanuit het veldstation verschillende monitorings- en onderzoeksactiviteiten van HZL en partners plaatsvinden. Dat is belangrijk voor het in kaart brengen en behouden van de biodiversiteit in Saeftinghe. Ook leveren de verzamelde data een belangrijke bijdrage aan internationale kennis over de waarde van het getijdengebied, schorvorming en trekvogels.

De bijzondere plek vraagt om een zorgvuldig uitgedacht bouwproces waarbij de natuurlijke omgeving zo min mogelijk wordt verstoord. Door te werken met prefab onderdelen wordt de bouwtijd op de locatie beperkt en is er minder bouwtransport door het gebied. Het gebouw komt deels op de wal te staan en rust met de andere helft op dertien meter lange palen. Het meest gebruikte materiaal is hergebruikt van oude infrastructurele werken, zoals sluiscomplexen en duintrappen. De palen waarop het veldstation rust, zijn bijvoorbeeld hergebruikte palen uit de oude veerhavens en ook de kozijnen zijn volledig vervaardigd uit verzaagd hardhout. Gevels en dak worden dan weer beplant en voorzien van natuurlijke materialen zoals sedum, breuksteen en leemhoudend oeverzand. Er ontstaat een plek die volledig past in de filosofie van het grenspark.

(Bron: <https://www.grenspark-groot-saeftinghe.eu/actueel/nieuws/2142720.aspx?t=Het-veldstation-krijgt-vorm->)

4.5.4. Waterdunen & Kustlaboratorium

In 2021 is een mijlpaal bereikt voor Waterdunen. Op 7 oktober is het gebied bestuurlijk geopend, gevolgd door een publieksopening van het oostelijke deel op 9 oktober. In december zijn de laatste werkzaamheden voor de recreatieve inrichting verricht in het westelijke deel waardoor heel Waterdunen voor het publiek toegankelijk werd.

Door en rond Waterdunen lopen nu 3 wandelroutes; de zeekraalroute van 4,5 km, de vogelroute van 5,5 km en de golfroute van 9 km. Deze lopen over deels verhard, deels onverhard en deels over vlinderpaden. Langs de routes staan 5 vogelkijkhutten en tal van kijkschermen. Verspreid door het gebied zijn op verschillende strategische plekken in het gebied zijn informatieborden geplaatst voor educatie/voorlichting: langs de route, over het middenpad en in de

vogelkijkhutten. Bij de ingangen zijn entrees ingericht om bezoekers te verwelkomen en informeren. Geheel in stijl met de gewenste uitstraling in het gebied zijn een drietal fietsparkeerplaatsen gerealiseerd aan de randen van het gebied en staan bij de hoofdentry aan de Walendijk drie manshoge vogels van Cortenstaal.

Naast vele bezoekers, die vrijwel zonder uitzondering erg enthousiast reageren op hun bezoek aan Waterdunen, weten ook de kustbroedvogels het gebied al volop te vinden. De webcam die tussen de broedkolonie grote sterns stond werd via de website hetzeeuwse-landschap.nl veelvuldig bekeken. Mooi dat in Waterdunen niet alleen natuur en recreatie hand in hand gaan, maar op deze manier ook onderzoek en natuurbeleving.

In de Stuurgroep, de projectgroep, en in frequent bilateraal overleg met de provincie, zijn vele onderdelen van de uitvoering besproken en is de focus inmiddels verschoven richting afspraken maken ten behoeve van de grondoverdracht en beheer.

De ondernemers betrokken bij Kustlaboratorium hebben hun eerste proefnemingen met de kweek van zeegroenten en schelpdieren kunnen starten, maar onvoorspelbaarheid van het getijdenregime speelt deze ondernemers nog parten. Vanuit de HZ is een driejarig teeltondersteunend onderzoek gestart bij de oesterteelt en zilte teelten. De eerste resultaten voor de oesterteelt lijken positief. De aanpassing van de getijdenduiker, uitvoering door Waterschap Scheldestromen in afstemming met Provincie Zeeland, is inmiddels in voorbereiding, voor zowel de natuurontwikkeling in Waterdunen als Kustlaboratorium blijft dit een cruciaal onderdeel van het systeem.

4.5.5 Het Groene Strand

Binnen landelijke project Het Groene Strand heeft HZL in 2021 bijgedragen aan het opzetten/samenbrengen van drie strandcommunities. In totaal zijn ruim 25 stakeholders betrokken bij deze strandcommunities, van gemeenten, natuurorganisaties tot ondernemers. Gezamenlijk zijn er 41 opruimacties op de Zeeuwse stranden geïnitieerd en is bijgedragen aan de bescherming van 4 broedstranden op Schouwen-Duiveland, Neeltje Jans, Oranjezon en de Verdrongen Zwarte Polder. Het aantal strandondernemers dat meedenkt met en communiceert over het groene strand is gegroeid naar 14. Gesprekken hebben er toe geleid dat er vaker duurzamere, veelal plasticvrije, keuzes binnen het bedrijf gemaakt worden en er wordt op locaties in de buurt van strandbroeders gebruik gemaakt van aangepaste rijroutes.

Middels gerichte publieksactiviteiten wordt aandacht besteed aan de doelen van Het Groene Strand, in 2021 waren dat, naast de opruimacties, strandexcursies, de uitreiking van de Groene Wimpel en meerdere presentaties op Walcheren en Schouwen-Duiveland. Daarnaast is wordt er ook gewerkt aan andere manieren om mensen in Zeeland te bereiken, waaronder nieuwsberichten, een educatieapp, en een mogelijke samenwerking met Naturalis.

Jaarrekening

**Balans per 31 dec 2021 Stichting Het Zeeuwse Landschap
(x € 1.000) na resultaatbestemming**

	<i>toel.</i>	<u>31-12-2021</u>	<u>31-12-2020</u>
<u>ACTIVA</u>			
Materiële vaste activa			
Benodigd voor de bedrijfsvoering	1	309	312
Direct aangewend in het kader van de doelstelling	1	<u>5.702</u>	<u>4.487</u>
		6.011	4.799
Effecten	2	1.106	929
Vorraden			
Voor direct en volledig gebruik in het kader van de doelstelling	3	<u>8</u>	<u>8</u>
		8	8
Vorderingen op korte termijn	4	3.030	2.536
Liquide middelen	5	<u>7.732</u>	<u>9.257</u>
		<u>17.887</u>	<u>17.529</u>
<u>PASSIVA</u>			
Reserves en fondsen			
<u>Reserves:</u>			
Reserve verwervingen	6	3.003	3.081
Continuïteitsreserve		4.296	3.757
Bestemmingsreserve beheer		418	468
Bestemmingsreserve afschrijvingen		<u>2.795</u>	<u>2.835</u>
		10.512	10.141
<u>Fondsen:</u>			
Bestemmingsfonds NPL	7	3.390	3.407
		<u>3.390</u>	<u>3.407</u>
		13.902	13.548
Voorzieningen			
Jubileumvoorziening	8	31	27
Onderhoudsvoorziening		<u>194</u>	<u>193</u>
		225	220
Schulden op korte termijn			
Schulden	9	2.167	2.266
Vooruitontvangen bedragen	10	<u>1.593</u>	<u>1.495</u>
		<u>3.760</u>	<u>3.761</u>
		<u>17.887</u>	<u>17.529</u>

Staat van baten en lasten over 2021 Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

	toel.	2021	begr 2021	2020
Baten:				
Baten uit eigen fondsenwerving				
Bijdragen van donateurs	11	262	230	243
Bijdragen voor terreinadopties	12	14	25	13
Giften en schenkingen		18	20	41
Nalatenschappen en legaten	13	263	0	115
Resultaat verkoop artikelen:	14			
Netto-omzet		10	10	3
Kostprijs		<u>-1</u>	<u>-4</u>	<u>-2</u>
Brutowinst		<u>9</u>	<u>6</u>	<u>1</u>
Totaal eigen fondsenwerving		566	281	413
Aandeel in acties van derden	15	938	938	938
Subsidies overheden en anderen	16	4.077	2.946	3.871
Resultaat beleggingen	17	185	15	68
Overige baten	18	<u>662</u>	<u>503</u>	<u>597</u>
Totaal baten		<u>6.428</u>	<u>4.683</u>	<u>5.887</u>

Staat van baten en lasten over 2021 Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

	<i>toel.</i>	<u>2021</u>	<u>begr 2021</u>	<u>2020</u>
<u>Lasten:</u>				
Besteed aan doelstellingen:				
Aankoop en beheer natuurterreinen	19	4.519	3.366	4.306
Voorlichting en educatie	19	<u>545</u>	992	<u>461</u>
		5.064	4.357	4.767
Werving baten:				
Kosten eigen fondsenwerving	19	44	66	20
Kosten van beleggingen	19	<u>6</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
		50	70	25
Beheer en administratie	19	<u>960</u>	<u>757</u>	<u>794</u>
Totaal lasten	19	<u>6.073</u>	<u>5.184</u>	<u>5.586</u>
Resultaat		<u>355</u>	<u>- 501</u>	<u>301</u>
Het resultaat is als volgt bestemd:				
Continuïteitsreserve		539	- 395	-308
Reserve verwervingen		-78	0	50
Bestemmingsreserve beheer		- 50	- 50	-50
Bestemmingsreserve afschrijvingen		- 40	- 56	-27
Bestemmingsfonds NPL		<u>-16</u>	<u>0</u>	<u>636</u>
		<u>355</u>	<u>- 501</u>	<u>301</u>

Grondslagen van balanswaardering en resultaatbepaling

Algemeen

Deze jaarrekening omvat de statutaire jaarrekening van Stichting Het Zeeuwse Landschap. Tot en met boekjaar 2020 was er sprake van een geconsolideerde jaarrekening van de drie navolgende stichtingen:

- Stichting Het Zeeuwse Landschap, statutair gevestigd te Heinkenszand, ingeschreven onder nummer 41113523 in het handelsregister van de Kamer van Koophandel, met als doelstelling: het behoud van natuur en landschapsschoon in de provincie Zeeland.
- Stichting Terra Maris, statutair gevestigd te Oostkapelle, museum voor natuur en landschap, ingeschreven onder nummer 41113057 in het handelsregister van de Kamer van Koophandel, met als doelstelling: het geven van informatie aan een breed publiek over natuur en landschap van Zeeland.
- Stichting Lunchcafé Zeeuws Biologisch Museum, statutair gevestigd te Oostkapelle, ingeschreven onder nummer 22044778 in het handelsregister van de Kamer van Koophandel, doelstelling: het bieden van horeca faciliteit aan het museum Terra Maris.

Als gevolg van en bestuurlijke ontvlechting welke in 2021 heeft plaats gevonden, is de consolidatieplicht komen te vervallen.

De waarderingsgrondslagen zijn conform de Richtlijn Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

Materiële vaste activa

Beheersobjecten

De in de balans vermelde waarde behelst de aankoopprijs van objecten verminderd met ontvangen subsidies, schenkingen e.d.

Op terreinen wordt niet afgeschreven.

De overige onroerende zaken, die eigendom van de stichting zijn, zijn "pro memorie" opgenomen, aangezien de aankoop van de objecten geheel is gesubsidieerd door het rijk en de provincie, dan wel omdat ze bij schenking verkregen zijn. Daar geen recente taxaties verricht zijn is de werkelijke waarde niet bekend.

Overige vaste activa

De overige materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de verwachte toekomstige gebruiksduur en worden berekend op basis van een vast rentepercentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming.

Voor de kosten van periodiek groot onderhoud wordt een voorziening gevormd.

Deze voorziening is opgenomen onder de overige voorzieningen aan de passiefzijde van de balans.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs, welke gelijk zijn aan de nominale waarde, onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen.

Effecten

De ter beurze genoteerde aandelen en obligaties behoren tot een handelsportefeuille en worden gewaardeerd op de beurswaarde per balansdatum, waarbij zowel ongerealiseerde als gerealiseerde waardeveranderingen direct in de winst- en verliesrekening worden verantwoord.

Grondslagen van balanswaardering en resultaatbepaling

Voorraden

Voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere netto-opbrengstwaarde. Deze lagere netto-opbrengstwaarde wordt bepaald door individuele beoordeling van de voorraden. De waardering van de voorraden komt tot stand op basis van fifo.

Vorderingen

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en de geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor mogelijke verliezen als gevolg van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen. Alle opgenomen vorderingen hebben een looptijd van <1 jaar.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Alle middelen staan ter vrije beschikking.

Voorzieningen

Voorziening onderhoud opstallen

De voorziening ter gelijkmatige verdeling van lasten voor groot onderhoud van opstallen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks van jaren. De voorziening wordt lineair opgebouwd. Het uitgevoerde onderhoud wordt ten lasten van deze voorziening gebracht.

Jubileumvoorziening:

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de contante waarde van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans en leeftijd.

Langlopende en kortlopende schulden

Opgenomen leningen en schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs.

Resultaat

Het resultaat wordt bepaald met inachtneming van de volgende uitgangspunten. De baten en lasten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben, ongeacht of zij tot ontvangsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid. De baten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd, verliezen en risico's daarentegen zodra zij worden verwacht.

Baten uit nalatenschappen worden opgenomen in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Voorlopige uitbetalingen in de vorm van voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord als baten uit nalatenschappen.

Exploitatie subsidies hebben betrekking op gesubsidieerde uitgaven en worden ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht in het jaar ten laste waarvan de gesubsidieerde uitgaven komen.

Pensioenen BPL

Deze regeling wordt onder het Nederlandse pensioenstelsel gefinancierd door afdrachten aan het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw. Deelname aan het BPL is verplicht gesteld in de Raam-CAO Bos en Natuur waaronder de Stichting Het Zeeuwse Landschap valt.

De opbouw van de pensioenaanspraken wordt steeds in het betreffende kalenderjaar afgefinancierd door middel van (tenminste) kostendekkende premiebetalingen.

Grondslagen van balanswaardering en resultaatbepaling

De pensioenregeling is een middelloonregeling met – voor zowel actieve als inactieve deelnemers (slapers en gepensioneerden) - voorwaardelijke toeslagverlening. De toeslagverlening is afhankelijk van het beleggingsrendement.

De jaarlijkse opbouw van de pensioenaanspraken in 2021 was 1,70% van het pensioengevend salaris dat is gebaseerd op het brutoloon minus een franchise (ad € 14.309). Het pensioengevend salaris is gemaximeerd op € 58.311. De jaarlijkse premie die voor rekening komt van de werkgever bedraagt 19,09% van het pensioengevend salaris. De hoogte van de premie wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur van het pensioenfonds op basis van de dekkingsgraad en verwachte rendementen.

Voor werknemers met een pensioengevend salaris boven het maximum van € 58.311 is de excedent regeling van het BPL van toepassing (tot maximaal € 112.189).

De dekkingsgraad was 105,6% eind december 2021. Omdat deze boven de 104,3% ligt is het niet nodig om de pensioenen te verlagen. De premie en het opbouwpercentage blijven in 2022 gelijk.

Toelichting op de balans Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

1) Materiële vaste activa

	benodigd voor bedrijfsvoering		aangewend in het kader van de doelstelling			activa in aanbouw	totaal
	kantoorpand	mach. en inv.	terr/beh obj.	gebouwen	mach. en inv.		
Cumulatieve aanschaffingswaarde 1 januari 2021	436	273	663	1.580	704	2.346	6.002
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2021	-177	-229	0	-322	-476	0	-1.204
Boekwaarde 1 januari 2021	260	44	663	1.258	229	2.346	4.799
Investerings	0	47	1.398	25	301	0	1.771
Desinvesteringen	0	0	0	0	0	0	0
Vermindering (i.v.m. ontvangen subsidies)	0	0	-378	0	0	0	-378
Overboeking	0	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingen 2021	-13	-37	0	-48	-83	0	-181
Boekwaarde 31 december 2021	246	54	1.682	1.235	446	2.346	6.011
Cumulatieve aanschaffingswaarde 31 december 2021	436	320	1.682	1.605	920	2.346	7.311
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2021	-190	-266	0	-370	-474	0	-1.300
Boekwaarde 31 december 2021	246	54	1.682	1.235	446	2.346	6.011

Door Stichting Het Zeeuwse Landschap zijn gronden aangekocht met als doelstelling dat deze grond uiteindelijk aangemerkt worden als natuurgrond. De provinciale procedure om de status van aangekochte gronden te veranderen kan meer dan een jaar in beslag nemen. Deze verworven gronden zijn thans opgenomen onder de materiële vaste activa. Op het moment dat de status is gewijzigd door de provincie, kan een subsidie worden aangevraagd als tegemoetkoming in de afwaardering van de gronden. Vanaf het moment dat de subsidiebeschikking toegekend is, wordt de aankooprij van de grond ten laste gebracht van de reserve verwervingen en de wordt de toegekende subsidie toegevoegd aan dezelfde reserve.

31-12-21

31-12-20

2) Effecten

Een deel van de liquide middelen is belegd in aandelen en obligaties. De aandelen en obligaties worden duurzaam (langlopend) aangehouden. De verkrijgingswaarde van de effecten per 31 december 2021 bedroeg € 866. De effecten zijn gewaardeerd tegen de beurswaarde.

Aandelen	264	752
Obligaties	605	177
Effecten beheerrekening	223	-
Overig	14	-
	<u>1.106</u>	<u>929</u>

Voorraden

3) Direct aangewend in het kader van de doelstelling:

Winkelvoorraad bezoekerscentrum Saefinghe en voorraad boeken

8

8

Toelichting op de balans Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

4) Vorderingen op korte termijn

Beheersubsidies	2.623	2.235
Onderhanden projecten:		
PAS projecten	50	48
Overige projecten	<u>87</u>	<u>62</u>
	137	110
Rente	0	3
Debiteuren en vooruitbetaald	223	174
Vorderingen op groepsmaatschappijen	0	3
Belastingen en sociale lasten	0	3
Diversen	<u>47</u>	<u>8</u>
	<u>3.030</u>	<u>2.536</u>
Alle opgenomen vorderingen hebben een looptijd van <1 jaar.	<u>31-12-21</u>	<u>31-12-20</u>

5) Liquide middelen

Rekening courant saldi	1.487	1.534
Kassen	17	1
Beleggingsrekening	<u>6.228</u>	<u>7.722</u>
	<u>7.732</u>	<u>9.257</u>

Reserves en fondsen

6) Reserves:

	<u>31-12-21</u>	voorgestelde res. bestemming	<u>31-12-20</u>
Reserve verwervingen	3.003	-78	3.081
Continuïteitsreserve	4.296	539	3.757
Bestemmingsreserve beheer	418	- 50	468
Bestemmingsreserve afschrijvingen	<u>2.795</u>	<u>-40</u>	<u>2.835</u>
	<u>10.512</u>	<u>- 371</u>	<u>10.141</u>

De **reserve verwervingen** is voornamelijk gevormd uit erfstellingen, legaten en schenkingen. De middelen in deze reserve zijn bedoeld voor incidentele grote aankopen die niet worden gesubsidieerd. Er is geen plafond of streefbedrag vastgesteld bij deze reserve. Het verkrijgen van legaten, maar ook uitgaven in de vorm van bijzondere aankopen, zijn niet of nauwelijks voorspelbaar, zodat ook de omvang van deze reserve in principe sterk kan fluctueren.

De mutatie van de reserve verwervingen in 2021 bestaat uit het saldo van subsidies op grondaankopen (312) en het saldo van grond aan- en verkopen (- 390).

Het doel van deze **continuïteitsreserve** is om via de jaarlijkse kapitaalsopbrengsten ervan een structurele inkomstenstroom te genereren, die wordt ingezet ter dekking van een deel van de jaarlijkse exploitatielasten.

De mutatie van de continuïteitsreserve bestaat uit de resultaten van eigen dienst en beheersdienst.

De **bestemmingsreserve beheer** is bedoeld om incidentele fluctuaties in jaarlijkse beheervergoedingen op te vangen. Vanaf 2020 valt jaarlijks een bedrag van 50 vrij.

Aan de **bestemmingsreserve afschrijvingen** zijn in 2021 geen investering toegevoegd.

De afschrijvingen (-40) zijn aan de reserve onttrokken.

Toelichting op de balans Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

	<u>31-12-21</u>	<u>31-12-20</u>
7) Fondsen:		
Bestemmingsfonds NPL	<u>3.390</u>	<u>3.407</u>

Het saldo van het **bestemmingsfonds NPL** bestaat uit de in de loop der jaren uit de Nationale Postcode Loterij bestemde projectgelden die op balansdatum nog niet zijn besteed. Gelden uit dit fonds kunnen alleen worden besteed aan Postcode Loterij-projecten.

In 2021 heeft HZL opnieuw € 937.500 ontvangen van de Nationale Postcode Loterij. Voor een overzicht van de bestedingen in 2021 kan worden verwezen naar bijlage 10. Als onderdeel van het saldo per 31 december 2021 is € 731.000 gereserveerd voor de aankoop van de gronden Waterdunen waarvan de overdracht in 2022 zal plaats vinden.

8) Voorzieningen

	<u>31-12-21</u>	dotatie	aanwending	<u>31-12-20</u>
Jubileumvoorziening	31	4	-	27
Onderhoud opstallen	<u>194</u>	<u>42</u>	<u>41</u>	<u>193</u>
	<u>225</u>	<u>38</u>	<u>31</u>	<u>220</u>

9) Schulden op korte termijn

	<u>31-12-21</u>	<u>31-12-20</u>
Belastingen en sociale lasten	81	74
Pensioenpremies	98	85
Crediteuren	337	354
Vooruitontvangen (w.o. vooruitontv. subs. Tennet)	1.213	1.371
Personeelskosten	324	322
Diversen	<u>114</u>	<u>60</u>
	<u>2.167</u>	<u>2.266</u>

Als onderdeel van de vooruitvangenen bedragen heeft ultimo 2021 € 1.187.987 betrekking op nog te besteden Tennet-gelden. Stichting Het Zeeuwse Landschap heeft deze middelen ontvangen ter compensatie van een 380kV verbinding in Zeeland. Op basis van de onderliggende overeenkomst heeft HZL de verplichting om binnen de gestelde 5 jaar na ingebruikname van de 380kV aan de compensatieverplichtingen te hebben voldaan, dwz versterking en uitbreiding van de weidevogelgebieden. HZL heeft inmiddels diverse hectares grond aangeschaft ten behoeve van weidevogelgebied. Op dit moment is nog niet duidelijk of deze opgenomen worden in het Natuurnetwerk Zeeland. Er zijn hectares die voldoen aan de voorwaarden van de compensatieopgave, dus kunnen eventueel ook daar aan toegeschreven worden. Aangezien de aanleg nog onderhanden is, heeft HZL er vertrouwen in dat zij tijdig aan de compensatieopgave kan voldoen.

10) Vooruitontvangen bedragen

Dit betreft reserveringen voor een aantal nog uit te voeren projecten en ontvangen subsidies voor onderhanden projecten.

	31-12-2021	toename	afname	31-12-2020
Kustlaboratorium	631	-	82	713
Plan Waterdunen	369	-	-	369
Ontvangstgebouw/speelnatuur Waterdunen	233	-	-	233
Ecologiefonds Windpark Krammer	75	30	8	53
Topgebied Groede	62	34	10	38
Vossenraster De Blikken	56	56	-	-
Vogelobservatiehutten Waterdunen	40	40	0	-
Inrichting van 't Hoffweg	30	6	19	43
Het Groene Strand	28	98	71	-
N&L Natuurpark Oosterschelde	25	25	-	-
Opknappen schuurtje Cauwersweg	14	-	-	14
Life IP	12	-	2	14
Soortenproject Otter	6	-	-	6
Beheerfonds vleermuisbunker	5	-	-	5
Soortenproject bloemdijken	4	23	19	-
Campagne coördinatie Natuurbranding 2021	1	67	66	-
Nestkasten Tapuit	0	-	7	7
	1.593	380	282	1.495

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Verplichtingen

Erfpacht ondergrond werkschuur Poelbos

De stichting heeft in 1990 de werkschuur van Staatsbosbeheer in het Poelbos overgenomen. Voor de ondergrond van deze werkschuur is een erfpachtsovereenkomst van 40 jaar gesloten. De canon van deze erfpacht bedraagt € 707 per jaar en wordt iedere 3 jaar geïndexeerd.

Huurovereenkomst kopieer/print apparatuur

In november 2021 is voor de kopieer/print apparatuur op alle locaties een huurcontract afgesloten voor een periode van 6 jaar ingaande op 1 januari 2022. De jaarlijkse huur bedraagt € 2.136 en kan jaarlijks worden geïndexeerd.

Restauratie-renovatie monumentale landbouwschuur/stenen bijgebouwen

De Stichting Het Zeeuwse Landschap heeft met het aanvaarden van de schenking ook de verplichting op zich genomen om de boerderij met bijbehorende gebouwen te restaureren/renoveren. Indien de restauratie/renovatie niet is aangevangen voor 30 juli 2020 moet de stichting de boerderij en bijgebouwen terug leveren. Dit geldt ook wanneer 10 jaar na verkrijgen de restauratie/renovatie nog niet voor de helft is voltooid. In 2017 is begonnen met de restauratie van de schuur en de bijgebouwen.

Afgegeven garantie

De Stichting Het Zeeuwse Landschap heeft ten behoeve van de Stichting Terra Maris een garantie afgegeven aan de Stichting Buitenplaats Westhove voor een bedrag van € 72.000.

Rechten

Erfpacht appartement Hoeve van der Meulen

Op een in 2010 door de stichting verkocht appartement in de woonschuur van Hoeve van der Meulen is een eeuwigdurend erfpachtsrecht gevestigd. De canon bedraagt in 2021 € 6.990 en zal jaarlijks worden geïndexeerd.

Verhuur woonruimte 'Landgoed Landlust'

Met ingang van 1 juli 2021 is de woonruimte op 'Landgoed Landlust' voor onbepaalde tijd, met een minimum van 12 maanden, verhuurd voor € 1.500 per maand en zal jaarlijks per 1 juli worden geïndexeerd.

Grond in eigendom

De Stichting Het Zeeuwse Landschap beheert een totaal van 9.784 ha (voornamelijk natuur) grond, zie bijlage 9 voor een nadere specificatie. Hiervan heeft de stichting 2.997 ha in eigendom; deze gronden zijn niet op de balans opgenomen.

Raamovereenkomst met Terra Maris

In juli 2021 is een raamovereenkomst opgesteld waarin Stichting Het Zeeuwse Landschap voor de jaren 2022 t/m 2024 de verplichting is aangegaan om jaarlijks € 62.000 bij te dragen aan Terra Maris, met een aanvulling in 2022 van € 14.000. Jaarlijks wordt de samenwerking hiervoor nader ingevuld.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Mogelijke toekomstige afwaardering terreinen

Klacht bij de Europese Commissie

Naar aanleiding van een klacht ingediend door enkele particuliere grondbezitters (waaronder Nationaal Park de Hoge Veluwe) over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ('VGG'), oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij de regeling achteraf alsnog goed. Zowel de VGG als de terreinbeherende organisaties (TBO's) hebben – op verschillende gronden - tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. Wij hebben mede beroep aangetekend, omdat de TBO's onder andere - in tegenstelling tot de Europese Commissie - van mening zijn dat natuurbeschermingsorganisaties als Stichting Het Zeeuwse Landschap niet kwalificeren als 'onderneming', en aldus geen sprake is van staatssteun. Voorts is er naar het inzicht van de TBO's evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB-regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlands natuurbeheer.

Gevolgen/genomen maatregelen – In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU-Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU-Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB-regeling middels een verkeerde onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU-Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB-regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen.

Wij wachten de voortgang van dit hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB regeling in 1993, werden de TBO's belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur (thans: Natuurnetwerk Nederland) met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede open te stellen. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortige begunstiging van Stichting Het Zeeuwse Landschap, waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van (on)verenigbare staatssteun, de Staat gedwongen kan zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de TBO's, hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de TBO's. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die Stichting Het Zeeuwse Landschap van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer.

Toelichting op de staat van baten en lasten Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

11) Bijdragen van donateurs

Op 31 december 2021 was het aantal donateurs ruim 9.600, in lijn met het aantal donateurs op 31 december 2020. In 2021 is de vergoeding aan Terra Maris bruto in de exploitatierekening tot uitdrukking gebracht ten opzichte van netto t/m voorgaande jaren. Dat betekent dat de vergoeding voor het museumgebruik van Terra Maris door donateurs van HZL niet in mindering is gebracht op de donateursopbrengsten in 2021 maar in 2020 wel.

12) Bijdragen voor terreinadopties

De in bijlage 7 vermelde bedrijven waarmee we in 2021 een adoptie-overeenkomst hebben gesloten waren goed voor een opbrengst van € 14.438.

13) Nalatenschappen en legaten

De baten uit nalatenschappen en legaten kunnen moeilijk worden begroot en kunnen van jaar tot jaar enorm verschillen.

14) Resultaat verkoop artikelen

Dit betreft het resultaat op verkochte artikelen zoals ansichtkaarten, postzegels, T-shirts, boeken e.d.

15) Aandeel in acties van derden

Dit betreft de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij.

16) Subsidies overheden en anderen

	<u>2021</u>	<u>begr</u> <u>2021</u>	<u>2020</u>
<i>Beheerssubsidies:</i>			
Natuur- en Landschapsbeheer	2.623	2.235	2.235
Provincie Zeeland	623	623	617
De Zeeuwse Natuur	89	88	87
<i>Aankoopsubsidies</i>	313	pm	438
<i>Projectsubsidies:</i>			
Provincie Zeeland	146	0	96
Droomfonds Nationale Postcode Loterij	82	0	290
Overigen	<u>201</u>	<u>0</u>	<u>108</u>
	<u>4.077</u>	<u>2.946</u>	<u>3.871</u>

De beheerssubsidie natuur- en landschapsbeheer is gebaseerd op de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL) en wordt ontvangen via de Provincie Zeeland en wordt beschikt voor een periode van 6 jaar. Daarnaast ontvang Stichting Het Zeeuwse Landschap van de Provincie Zeeland een Integrale kosten subsidie welke telkens voor één jaar wordt verstrekt. De Zeeuwse Natuur is het provinciale samenwerkingsverband met betrekking tot natuureducatie waar Stichting Het Zeeuwse Landschap onderdeel van uitmaakt.

Omdat vooraf moeilijk een inschatting kan worden gemaakt hoeveel ha natuurgebied kan worden aangekocht en niet zeker is of rijk en/of provincie de aankoopkosten zullen subsidiëren zijn de aankopen van natuurgebieden alsmede de aankoopsubsidies in de begroting pro memorie opgenomen en worden als baste verantwoord op het moment dat een subsidiebeschikking ontvangen is.

Toelichting op de staat van baten en lasten Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

17) Resultaat beleggingen

	<u>2021</u>	<u>begr 2021</u>	<u>2020</u>
Couponrente	4	4	4
Dividend	4	11	6
Vervreemdingsresultaat effecten	174	0	0
Niet gerealiseerd koersresultaat	<u>3</u>	<u>0</u>	<u>58</u>
Resultaat effecten	<u>185</u>	<u>15</u>	<u>68</u>

Het resultaat op de beleggingen wordt voornamelijk veroorzaakt door tussentijdse verkoop van de effectenportefeuille; dit in verband met de overgang van beleggingsadvies naar vermogensbeheer. Bij deze overgang is na de verkoop van de effectenportefeuille een nieuwe portefeuille aangekocht.

18) Overige baten

Huren en pachten	344	350	344
Doorberekende kosten aan pachters	12	19	21
Werk voor derden	24	20	44
Excursies	36	70	12
Kaartautomaat Oranjezon	59	25	43
Diversen	<u>187</u>	<u>107</u>	<u>133</u>
	<u>662</u>	<u>591</u>	<u>597</u>

19) Lastenverdeling

	<u>aankoop en beheer terr.</u>	<u>voorlichting en educatie</u>	<u>fondsen werving</u>	<u>beleggingen</u>	<u>beheer + administratie</u>	<u>totaal</u>	<u>begroot boekjaar</u>	<u>vorig boekjaar</u>
Uitgaven uit doelsubsidies	1.219	48	3	-	115	1.385	1.003	816
Aankopen en verwervingen	390	-	-	-	-	390	-	524
Uitbesteed werk	587	9	-	-	-	596	522	627
Publiciteit en communicatie	-	127	8	-	-	135	189	137
Personeelskosten	1.555	308	33	-	519	2.415	2.404	2.287
Huisvestingskosten	165	9	-	-	15	188	166	166
Kantoor- en algemene kosten	443	37	-	-	256	736	686	840
Afschrijving en rente	159	8	-	6	55	228	214	189
	<u>4.519</u>	<u>545</u>	<u>44</u>	<u>6</u>	<u>960</u>	<u>6.073</u>	<u>5.184</u>	<u>5.586</u>

De kosten van de eigen organisatie worden (met uitzondering van de kosten van beheer en administratie) zo goed mogelijk toegerekend enerzijds aan de realisering van de doelstellingen en anderzijds aan de werving van baten. Voor de toerekening van personeelskosten aan fondsenwerving zijn de volgende verdeelsleutels gehanteerd: 11% van de personeelskosten externe betrekkingen is toegerekend aan "fondsenwerving", 2% van de personeelskosten van het bezoekerscentrum Saefinghe is toegerekend aan "fondsenwerving". van de afschrijvingskosten van de hoofdvestiging is 57% toegerekend aan "aankoop en beheer" en 16% aan "voorlichting en educatie", van de algemene bureaunkosten is 57% toegerekend aan "aankoop en beheer" en 16% aan "voorlichting en educatie", van de huisvestingskosten van de hoofdvestiging is 57% toegerekend aan "aankoop en beheer" en 16% aan "voorlichting en educatie".

Toelichting op de staat van baten en lasten Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

Het verschil tussen de werkelijke en begrote lasten wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door de "Uitgaven uit doelsubsidies" en "Aankopen en verwervingen"; Doelsubsidies (en uitgaven), anders dan de NPL bijdrage, alsmede aankopen en verwervingen worden niet begroot.

	aank/beh terreinen	voor/ educatie	fondsen werving	beheer en administratie	Totaal 2021
Specificatie personeelskosten:					
Lonen en salarissen	1.210	283	24	286	1.803
Sociale lasten	270	62	5	60	396
Pensioenlasten	166	33	3	38	240
Overige personeelskosten	27	11	-	191	229
Reis- en verblijfkosten	83	7	-	7	98
Ontvangen ziekengeld	-4	-21	-	-	-25
Doorbelaste personeelskosten	-197	-67	-	-63	-326
	1.555	308	33	519	2.415
gemiddelde personeelsbezetting	21,61	4,65	0,35	3,34	29,95

Verantwoording van het directiesalaris

WNT-verantwoording 2021 Stichting Het Zeeuwse Landschap

De WNT is van toepassing op Stichting Het Zeeuwse Landschap. Het voor Stichting Het Zeeuwse Landschap toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2021 € 209.000, het algemeen bezoldigingsmaximum.

Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking

Naam	R. van Westrienen
Functie	directeur-bestuurder
	2021
Functiegegevens	
Aanvang en einde functievervulling in 2021	15-10 t/m 31-12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging (EUR)	
Jaarinkomen	
	Bruto loon/salaris 17.860
	Vakantiegeld 1.429
	Vaste eindejrsuitkering 357
	Vakantiedagen
<i>Jaarinkomen totaal</i>	<i>19.646</i>
Belaste vergoedingen/bijtellings	-
Pensioenlasten (wg deel)	1.767
Pensioencompensatie	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-
Uitkeringen beëindiging dienstverband	-
<i>Subtotaal</i>	<i>21.413</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	43.542
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Bezoldiging	21.413
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

Het jaarinkomen van de directeur-bestuurder (in loondienst) blijft binnen het maximum van € 111.345 (1 FTE/12 mnd.) volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties.

De totale bezoldiging van de directeur-bestuurder (in loondienst) blijft binnen het in de regeling opgenomen jaarmaximum.

Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging verwijzen we naar bijlage 2 van het jaarbericht.

Aan de directeur-bestuurder zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Naam	A. Bolomey
Functie	directeur-bestuurder
	2020
Functiegegevens	
Aanvang en einde functievervulling in 2021	01-01 t/m 30-09
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,33
Dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging (EUR)	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	85.091
Beloningen betaalbaar op termijn	16.982
<i>Subtotaal</i>	102.073
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	150.475
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Bezoldiging	102.073
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking in de periode kalendermaand 1 t/m 12

Naam	J.P. van Dessel	
Functie	a.i. directeur-bestuurder	
	2021	2020
Functiegegevens		
Aard (looptijd)	contract	contract
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang - einde)	01-01 t/m 30-09	15-09 t/m 31-12
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	9	3,5
Omvang van het dienstverband in ure per kalenderjaar	1.074	437
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	€ 199	€ 193
Maxima op basis van de normbedragen	€ 205.750	€ 93.800
Individueel toepasselijke maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12		€ 298.067
Bezoldiging (excl. BTW)		
Werkelijk uurtarief lager dan het maximum uurtarief?	ja	
Bezoldiging in de betreffende periode	€ 134.302	€ 54.625
Bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 t/m 12		€ 188.927
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag		n.v.t.
Bezoldiging		€ 188.927
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan		n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling		n.v.t.

Toezichthoudende topfunctionarissen

De leden van de Raad van Toezicht van Stichting Het Zeeuwse Landschap, zoals opgenomen in bijlage 4, ontvangen alleen een netto vergoeding voor gemaakte onkosten, geen bezoldiging. Er worden hen geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt.

Toelichting op de staat van baten en lasten Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

	<u>2021</u>	<u>begr 2021</u>	<u>2020</u>
Bestedingspercentage (besteding aan doelstellingen in % van totaal baten)	<u>78,8</u>	<u>93,0</u>	<u>81,0</u>
Bestedingspercentage (besteding aan doelstellingen in % van totaal lasten)	<u>83,4</u>	<u>84,0</u>	<u>85,3</u>
Kostenpercentage (kosten eigen fondsenwerving in % baten eigen fondsenw)	<u>8,8</u>	<u>24,8</u>	<u>4,8</u>
Percentage beheer en administratie (in % totaal van de lasten)	<u>15,8</u>	<u>14,6</u>	<u>16,3</u>

De stichting houdt conform de uitkomst van de besluitvorming in de Raad van Toezicht vergadering van 1 maart 2011 een norm van 17% aan.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er is geen sprake van gebeurtenissen na balansdatum.

Statutaire bepalingen omtrent de verdeling van het resultaat

In de statuten is niets opgenomen over de verdeling van het resultaat.

Ondertekening van de jaarrekening

Vastgesteld te Wilhelminadorp, 23 juni 2022

Was getekend: R.W. van Westrienen,
Directeur-bestuurder

Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 23 juni 2022

Was getekend: Drs. H. van Waveren,
Voorzitter.

Was getekend: Drs. J. Coosen.

Was getekend: J.H. Kousemaker RA.

Was getekend: Ir. N.A.A.M. Pötgens.

Was getekend: Mr. J.J. Jacobse.

Was getekend: Ir. Drs. F.P.B. Visscher.

Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van toezicht van Stichting Het Zeeuwse Landschap

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Stichting Het Zeeuwse Landschap te Heinkenszand gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Zeeuwse Landschap op 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met RJ 650 Fondsenwervende instellingen en de bepalingen krachtens de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De besteding van de ontvangen subsidies in de jaarrekening geeft een getrouw beeld en is opgesteld met inachtneming van hetgeen is vermeld in de Algemene subsidieverordening Zeeland 2013, het Algemeen subsidiebesluit Zeeland 2013 en de in de verleningsbeschikking opgenomen specifieke eisen.

De jaarrekening bestaat uit:

1. De balans per 31 december 2021.
2. De staat van baten en lasten over 2021.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Controleprotocol WNT 2021. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Zeeuwse Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Het bestuursverslag.
- De overige gegevens.
- De in de bijlages opgenomen overige informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van RJ 650 Fondsenwervende instellingen is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in RJ 650 Fondsenwervende instellingen en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met RJ 650 Fondsenwervende instellingen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met RJ 650 Fondsenwervende instellingen en de bepalingen krachtens de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de regeling controleprotocol wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (WNT), het Controleprotocol behorend bij het Algemeen subsidiebesluit Zeeland 2013, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.

- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Middelburg, 23 juni 2022

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: M.D.M. Egter van Wissekerke MSc RA

Bijlage 1 - Raad van Bestuur

Samenstelling Raad van Bestuur (per 31 december 2021)

R.W. van Westrienen

Nijmegen

Bijlage 2 – Bezoldiging directie

De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt R.W. van Westrienen (vanaf 15 oktober 2021) de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl).

De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij R.W. van Westrienen vond plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 380 punten met een maximaal jaarinkomen van € 111.345 (1 FTE/12 mnd. prijspeil 1-1-2020).

De voor de toetsing, aan de geldende maxima, relevante werkelijke jaarinkomen van de directie bedroeg in 2021 voor R.W. van Westrienen: € 19.646. Deze beloning bleef binnen het geldende maximum.

In 2020 werd in verband met het vertrek van de directeur-bestuurder een interim directeur-bestuurder (J.P. van Dessel) aangetrokken. De totale betaalde vergoeding van € 163.520 incl. BTW is marktconform voor interim directieleden en J.P. van Dessel voldeed aan de voorwaarden die met betrekking tot de inzet van een interim directeur (niet in loondienst) in de regeling zijn opgenomen.

Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn bleven voor R.W. van Westrienen, met een bedrag van € 21.413, binnen het in de regeling opgenomen maximum bedrag.

De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Bijlage 3 - Verantwoordingsverklaring

De Raad van Toezicht en het Bestuur van Stichting Het Zeeuwse Landschap onderschrijft de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen en handelt overeenkomstig. In deze verantwoordingsverklaring legt de Raad van Toezicht en het Bestuur verantwoording af over drie algemeen geldende principes:

(1) Raad van Toezicht en Bestuur onderschrijven het principe van de scheiding tussen toezicht houden en uitvoering van de taken van de Stichting.

Stichting Het Zeeuwse Landschap heeft een Raad van Toezicht bestaande uit niet bezoldigde leden en een werkorganisatie met aan het hoofd een directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder is belast met het bestuur van de Stichting en is verantwoordelijk voor de financiële positie van de Stichting en haar resultaten. De Raad van Toezicht is belast met het toezicht op de algemene gang van zaken en met het toezicht op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid.

De Raad van Toezicht geeft invulling aan de scheiding tussen toezicht houden en uitvoering van de taken van de Stichting door in zijn vergaderingen stukken die onder verantwoordelijkheid van de directeur zijn opgesteld te behandelen. Dit houdt ondermeer in:

- beoordeling en vaststelling van begroting, jaarrekening en jaarverslag;
- periodieke controle van de financiële situatie door beoordeling van financiële voortgangsrapportages over het lopende jaar;
- periodieke bespreking van relevante projecten en zonodig advisering over bijstelling van de richting en uitvoeringswijze van deze projecten;
- advisering van dossiers die betrekking hebben op personeel en organisatie.

Voorts kan de Raad van Toezicht al die zaken behandelen die het van belang acht voor het functioneren van de Stichting.

De Raad van Toezicht bewaakt zijn optimaal functioneren door:

- statutair vastgelegde zittingstermijnen voor zijn leden in acht te nemen;
- door bij benoeming van de directeur-bestuurder de kwaliteit van de kandidaten te toetsen aan een aantal inhoudelijke criteria;
- door er voor te waken dat een aantal verschillende expertises, relevant voor het functioneren van de Stichting, binnen de Raad vertegenwoordigd zijn.

Het functioneren van de directeur-bestuurder wordt periodiek geëvalueerd door middel van functioneringsgesprekken met voorzitter en een lid van de Raad (remuneratiecommissie).

(2) Raad van Toezicht en Bestuur onderschrijven als uitgangspunt voor het functioneren van de Stichting dat continu gewerkt moet worden aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstellingen van de Stichting.

De uitvoering van de hoofdtaak van de Stichting, het beheer van de natuurgebieden en erfgoed die vallen onder verantwoordelijkheid van de Stichting, is conform de procedures die daarvoor door het Ministerie LNV en de Provincie Zeeland zijn voorgeschreven. Procedures ter borging van de kwaliteit van beheer zijn vastgelegd in een Kwaliteitshandboek. Doordat wordt gewerkt conform dit handboek zijn wij een gecertificeerde natuurbeheerder. Onderdeel van de certificering is een systematische (interne en externe) evaluatie van het beheer.

De uitvoering van projecten die ten behoeve van de doelstellingen worden uitgevoerd, vindt plaats na goedkeuring van de projectenlijst door de Raad van Toezicht. Majeure projecten worden periodiek door de Raad besproken.

De zorgvuldigheid en doelmatigheid van het financieel-administratieve functioneren wordt jaarlijks door Raad van Toezicht en directeur-bestuurder besproken met de externe accountant die de jaarrekening controleert. De aanbevelingen van de accountant worden gewogen en zo mogelijk geïmplementeerd in de proceduregang.

Bijlage 3 - Verantwoordingsverklaring

---

(3) Raad van Toezicht en Bestuur streven naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor informatieverschaffing en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

De verwezenlijking van de doelstelling is slechts mogelijk indien er voldoende maatschappelijk draagvlak voor is. De Stichting richt zich dan ook in haar communicatie naar buiten tot het algemeen publiek. Communicatiemiddelen zijn o.a. social media, excursies, boeken, brochures, lezingen en exposities in bezoekerscentra.

Een bijzondere doelgroep betreft de donateurs. Dit zijn de mensen die, vanuit de affiniteit voor natuur en landschap, jaarlijks een donatie geven. Zij ontvangen elk kwartaal het tijdschrift en ontvangen met enige regelmaat speciale uitgaven. In het tijdschrift staan artikelen over natuur en landschap van Zeeland en worden de activiteiten van de organisatie belicht. Voor alle communicatie-uitingen geldt dat gestreefd wordt naar een maximale toegankelijkheid van tekst en beeld.

De koepelorganisatie van de Landschappen, LandschappenNL, is partner van de Nationale Postcode Loterij. Via LandschappenNL ontvangt Het Zeeuwse Landschap hiervan een jaarlijkse bijdrage. Wij hechten grote waarde aan dit partnerschap en communiceren over deze ondersteuning via het tijdschrift, vermelding op informatieborden etc.

De organisatie streeft naar goede relaties met andere partijen in het werkveld: andere terreinbeherende organisaties, agrariërs en hun organisaties, ondernemers en de diverse overheden. Door constructieve samenwerking en met begrip voor de belangen van andere partijen proberen we onze doelstellingen te bereiken.

De organisatie ontvangt met regelmaat van individuele burgers emails, telefoontjes en brieven met opmerkingen, wensen en, soms ook, klachten. Uitgangspunt is om elke reactie individueel te beantwoorden. Medewerkers van verschillende afdelingen reageren inhoudelijk op de binnengekomen berichten. Van binnengekomen klachten wordt een klachtenboek bijgehouden.

Bijlage 4 - Nevenfuncties leden Raad van Bestuur en Raad van Toezicht

---

R.W. van Westrienen:

- Bestuurslid Wijkraad Brakkenstein
- Voorzitter van de Stichting ter Bevordering van de Herpetologie

H. van Waveren:

- Wethouder gemeente Hoeksche Waard
- Voorzitter kerkenraad Protestantse gemeente Goes
- Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Terra Maris en Stichting Lunchcafé Zeeuws Biologisch Museum

J. Coosen:

- Lid dagelijks bestuur Culturele Raad Goes
- Secretaris Stichting KK9
- Adviseur VNSC

J.H. Kousemaker:

- Zelfstandig adviseur
- Penningmeester Nederlands Genootschap van Sint Jacob
- Voorzitter Dorpsraad Serooskerke
- Commissaris The Work Zone BV
- Lid Raad van Toezicht Onze Wijs
- Bestuurslid twee stichtingen administratiekantoor
- Lid Raad van Toezicht Stichting Terra Maris en Stichting Lunchcafé Zeeuws Biologisch Museum
- Commissaris Becht Beheer BV

N.A.A.M. Pötgens:

- Bestuurssecretaris Stichting Gors

J.J. Jacobse:

- Partner en lid dagelijks bestuur bij Justion Advocaten
- Lid van Comité van Aanbeveling 'De Wegwijzer' te Almere
- Lid van Comité van Aanbeveling 'Kimon' te Apeldoorn
- Lid Classicaal college voor bezwaren en geschillen (PKN)
- Lid Vereniging voor Bouwrecht (VBR)
- Lid Vereniging voor Bouwrecht-Advocaten (VBR-A)
- Bestuurder Panoplia (holding) B.V.
- Bestuurder Tharreo (holding) B.V.

F.P.B. Visscher:

- Manager HZ Nexus bij HZ University of Applied Sciences
- Lid Raad van Toezicht Stichting Terra Maris en Stichting Lunchcafé Zeeuws Biologisch Museum
- Lid Activiteitencommissie Vereniging Onroerend Goed Onderzoek Nederland (VOGON)

Bijlage 5 - Raad van Advies

Samenstelling Raad van Advies (per 31 december 2021)

Ir. C.J. Almekinders	Cadzand
Dr. Ir. T.S. Blauw	Middelburg
De heer T. Collette	Middelburg
De heer J.K.J. Eckhardt	Wemeldinge
Mevrouw P.J.F.M. van der Feltz-van Heumen	's-Gravenhage
Ir. R.A. van der Goes	Goes
De heer E. Heerschop	Vlissingen
De heer A. de Jong	Middelburg
Dr. A.P. de Klerk	Middelburg
De heer M.J. Klippel	Scherpenisse
De heer W. Ph. ten Klooster	Middelburg
De heer H. Kok	Yerseke
De heer A.W. de Landgraaf	Kloetinge
Mr. G.L. Meij	Terneuzen
De heer M.A. Mersie	West-Souburg
De heer A. Nefs	Bergen op Zoom
De heer T. Prins	Middelburg
Ir. I.A. Risseeuw	Berkel-Enschot
Mevrouw Mr. M. Tazelaar	Baarland
De heer A.J. Tissink	Kapelle
De heer E. Tuk	Ouddorp
Mr. R. Zonnevylle	Wemeldinge

Bijlage 6 - Natuurwetenschappelijke Adviescommissie

Samenstelling Natuurwetenschappelijke Adviescommissie (per 31 december 2021)

Ir. F. Arts	Westkapelle
Drs. J. Beijersbergen	Kerkwerve
De heer R. Brouwer	St. Philipsland
De heer H. Castelijns	Philippine
Drs. D.J. de Jong	Heinkenszand
De heer K. de Kraker	Burgh-Haamstede
De heer L. Linnartz	Ooltgensplaat
Ing. M. Meeuwse	Kapelle
Drs. P.J. van der Reest	Middelburg
Mevrouw Y. van Scheppingen	Terneuzen
De heer W. van Steenis	Breukelen
Mevrouw B. Walles	Kapelle
De heer W. van Wijngaarden	Middelburg
De heer. M. Jacobusse	's-Gravenpolder

Bijlage 7 - Overzicht bedrijfssponsors

Bedrijfssponsors met geadopteerde gebieden:

Bike totaal Leo Joosse

Golden Tulip Westduin Hotel

Piet Voskamp fietsspecialist

Sloecentrale

Vliedberg Herenweg

Vliedbergen Bergweg en Paauwenburg

Vliedberg Zanddijkseweg/Oude Veerseweg

Westeindse Weel

Uitgangspunt bij terreinadoptie of sponsoring door bedrijven is dat er geen evenredige tegenprestatie bestaat.

Bijlage 8 – Meerjarenbegroting Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

	<u>2024</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
<u>Baten:</u>			
Baten uit eigen fondsenwerving			
Bijdragen van donateurs	230	230	230
Bijdragen voor terreinadopties	-	-	-
Giften en schenkingen	90	90	90
Nalatenschappen en legaten	-	-	-
Resultaat verkoop artikelen:			
Netto-omzet	10	10	10
Kostprijs	<u>-4</u>	<u>-4</u>	<u>-4</u>
Brutowinst	<u>6</u>	<u>6</u>	<u>6</u>
Totaal eigen fondsenwerving	326	326	326
Aandeel in acties van derden	938	938	938
Subsidies overheden en anderen	3.888	3.883	3.806
Resultaat beleggingen	15	15	15
Overige baten	<u>575</u>	<u>575</u>	<u>635</u>
Totaal baten	<u>5.742</u>	<u>5.737</u>	<u>5.720</u>

Bijlage 8 – Meerjarenbegroting Stichting Het Zeeuwse Landschap (x € 1.000)

	<u>2024</u>	<u>2023</u>	<u>2022</u>
<u>Lasten:</u>			
Besteed aan doelstellingen:			
Aankoop en beheer natuurterreinen	3.815	3.807	3.779
Voorlichting en educatie	<u>840</u>	<u>834</u>	<u>817</u>
	4.655	4.641	4.596
Werving baten:			
Kosten eigen fondsenwerving	44	44	44
Kosten van beleggingen	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>
	48	48	48
Beheer en administratie	<u>1.257</u>	<u>1.246</u>	<u>1.119</u>
Totaal lasten	<u>5.960</u>	<u>5.935</u>	<u>5.763</u>
Resultaat	<u>- 218</u>	<u>- 198</u>	<u>- 43</u>
Resultaat is toegevoegd/onttrokken aan:			
Continuïteitsreserve	- 128	- 108	47
Bestemmingsreserve beheer	- 50	- 50	- 50
Bestemmingsreserve afschrijvingen	<u>-40</u>	<u>- 40</u>	<u>- 40</u>
	<u>- 218</u>	<u>- 198</u>	<u>- 43</u>

Bijlage 9 - Hectares in beheer

	<u>2021</u>	<u>2020</u>
<u>Hectares in beheer</u>		
Totaal in eigendom	2.997	2.977
Totaal in erfpacht	5.845	5.845
Totaal in pacht	25	25
Totaal in gebruik	914	914
Plantrecht	3	3
Totaal aantal hectares in beheer	<u>9.784</u>	<u>9.764</u>

Bijlage 10 – Financiële verantwoording Nationale Postcode Loterij 2021

Windwatermolen de Blikken

Het waterbeheer in het gebied de Blikken in West Zeeuws-Vlaanderen is cruciaal. De hoge waterstanden trekken grote hoeveelheden vogels en een natte, zompige bodem zorgt ervoor dat weidevogels makkelijk bij hun voedsel kunnen.

Door toenemende veranderingen in neerslag en klimaat vallen grote delen hier te vroeg droog, waardoor een belangrijk broed- en foerageergebied en een populaire locatie voor vogelliefhebbers met twee vogelkijkhutten verloren dreigt te gaan. Met een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is een windwatermolen geplaatst om de graslanden voldoende vochtig te houden. Dit levert een duurzame bijdrage aan de instandhouding van de Blikken in haar huidige vorm, de habitats en biodiversiteit én de natuurbeleving in het gebied. De totale kosten voor de realisatie van de windwatermolen bedraagt € 63.500 welke volledig met de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is gerealiseerd.

Ontwikkelingen Slikken van de Heen

De in 2020 geïntroduceerde wisenten zorgen overduidelijk voor meer variatie in de vegetatie en meer dynamiek in het gebied, doordat ze bomen slopen en de bodem omwoelen voor zandbaden. Hun imposante en fotogenieke verschijning trok dit jaar flink meer bezoekers naar het gebied, zowel voor de aangeboden excursies als zelfstandig bezoek. Dankzij een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij werd de uitkijktoren in het najaar met 5 meter verhoogd door er een 'onderstel' onder te plaatsen: op maar liefst 25 meter hoogte is weer volop uitzicht over de bomen en het begrazingsgebied heen. De totale kosten voor de realisatie van de verhoging van de uitkijktoren bedraagt € 96.000 welke volledig met de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is gerealiseerd.

Herplant in de Waterwinbossen

Door een combinatie van langdurige droogte, de letterzetter (een bastkever) en een storm zijn grote stukken fijnsparbos in Clinge afgestorven. In 2021 is er daarom veel gekapt, maar ook geplant! Met behulp van vele vrijwilligers zijn niet alleen fijnsparren maar ook duizenden inheemse struiken en bomen aangeplant, zodat er een gemengd bos ontstaat, dat ook tegen klimaatverandering bestand is. Het zal weliswaar wat jaren duren voor het weer een bos is, maar deze maatregelen, mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Nationale Postcode Loterij, leveren straks een mooi bos op, waar het aangenaam wandelen is en waar insecten, broedvogels en vleermuizen van zullen profiteren. De totale kosten voor de realisatie van de verhoging van de uitkijktoren bedraagt € 40.000 welke volledig met de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij is gerealiseerd.

Aanleg vossenrasters voor weidevogels

Het Zeeuwse Landschap houdt de vogelstand goed in de gaten. Minimaal om de drie jaar worden broedvogels geteld in onze weidevogelgebieden, op sommige plekken doen we dat vaker. Zo zijn in 2021 de weidevogels geïnventariseerd in de Yerseke Moer en de Sint Laurens Weihoek. In de Weihoek, waar een voswerend raster staat, hadden de kluten een goed jaar en zijn er veel kuikens groot geworden. In de Yerseke Moer leek het aanvankelijk goed te gaan, maar was het broedsucces uiteindelijk toch slecht: veel nesten zijn leeggeroofd door vossen en andere roofdieren. Het gaat helaas dan ook nog altijd niet goed met de weidevogels. Voor de realisatie van vossenrasters in de Weihoek heeft Het Zeeuwse Landschap de totale kosten ad € 80.000 kunnen voldoen met de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij.

Oplevering Waterdunen en ontwikkeling

Eindelijk open! Op 7 oktober werden de eerste wandelroutes van het gebied feestelijk geopend in aanwezigheid van de Nationale Postcode Loterij. Na de laatste werkzaamheden aan de paden kon het publiek vanaf december over alle drie de wandelroutes in het gebied wandelen. Langs de routes staan vogelkijkhutten en informatieborden; aan de entrees zijn fietsparkeerplaatsen.

Niet alleen bezoekers maar ook vogels weten het gebied te vinden: een grote kolonie grote sterns, zwartkopmeeuwen en kokmeeuwen vestigde zich op de eilanden. Via een webcam kon het publiek meegenieten.

Voor de realisatie van de vogelkijkhutten, de informatieborden en in het bijzonder de realisatie van de pekelkreeft en roerdompooel heeft Het Zeeuwse Landschap de volledige kosten 2021 ad € 545.000 met de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij gerealiseerd.

Bijlage 11 - Financiële verantwoording Integrale kostensubsidie 2021

FINANCIËLE VERANTWOORDING INTEGRALE KOSTENSUBSIDIE HET ZEEUWSE LANDSCHAP 2021

	1		2		3		4		5		totaal van de provinciaal gesubsidieerde activiteiten	
	Behoud en beheer		Onderzoek		Evaluatie en rapportage		Natuurbeleving		Advisering			
	begr	expl	begr	expl	begr	expl	begr	expl	begr	expl	begr	expl
Directe personeelskosten	28.227	27.754	43.203	42.836	28.624	28.381	179.084	136.191	156.784	171.672	435.923	406.834
Indirecte personeelskosten	12.662	16.886	25.324	33.771	25.324	33.771	37.986	50.657	37.986	50.657	139.281	185.742
Directe overige personeelskosten	1.400	1.400	0	0	0	0	0	0	0	0	1.400	1.400
Indirecte overige personeelskosten	6.514	3.926	13.029	7.852	13.029	7.852	19.543	11.778	57.658	69.010	109.772	100.419
Directe kosten donaties	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Directe afschrijvingskosten	5.160	5.160	0	0	0	0	0	0	0	0	5.160	5.160
Indirecte afschrijvingskosten	2.211	2.498	4.422	4.997	4.422	4.997	6.633	7.495	6.633	7.495	24.320	27.482
Indirecte toevoeging verwervingsfonds	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Indirecte bijdrage De12Landschappen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Directe budgetposten	6.756	6.756	4.256	4.256	2.820	2.820	63.970	46.946	5.329	5.329	83.131	66.107
Indirecte bureaukosten	11.050	11.469	22.100	22.938	22.100	22.938	33.150	34.407	33.150	34.407	121.550	126.160
Directe algemene kosten	936	936	0	0	0	0	0	0	0	0	936	936
Indirecte algemene kosten	6.015	6.787	12.030	13.574	12.030	13.574	18.045	20.362	18.045	20.362	66.165	74.659
Directe huisvestingskosten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Indirecte huisvestingskosten	2.775	2.731	5.550	5.462	5.550	5.462	8.325	8.193	8.325	8.193	30.525	30.041
Indirecte rentekosten	1.850	2.343	3.700	4.687	3.700	4.687	5.550	7.030	5.550	7.030	20.350	25.776
Indirecte overige lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal directe kosten	42.479	42.006	47.459	47.093	31.444	31.201	243.054	183.137	162.113	177.000	526.550	480.437
Totaal indirecte kosten	43.077	46.641	86.154	93.281	86.154	93.281	129.231	139.922	167.346	197.154	511.963	570.279
Totaal directe/indirecte kosten	85.556	88.646	133.613	140.374	117.599	124.483	372.285	323.059	329.459	374.154	1.038.512	1.050.717
Inkomsten (1 - 5: provinciale subsidie 2020)	-51.310	-51.310	-80.131	-80.131	-70.526	-70.526	-223.267	-223.267	-197.583	-197.583	-622.816	-622.816
Bijdrage HZL aan subsidiabele activiteiten 1 - 6	-34.246	-37.337	-53.483	-60.243	-47.072	-53.957	-149.018	-99.793	-131.876	-176.571	-415.696	-427.901
Exploitatiesaldo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

1 - 5
overige activiteiten

: Taken die door de Provincie Zeeland worden ondersteund
: Hieronder vallen onder meer terreinbeheer en donateur-/sponsor gerelateerde activiteiten

Bijlage 11 - Financiële verantwoording Integrale kostensubsidie 2021

FINANCIËLE VERANTWOORDING INTEGRALE KOSTENSUBSIDIE HET ZEEUWSE LANDSCHAP 2021

	totaal van de provinciaal gesubsidieerde activiteiten		6		7		totaal 1 - 7	
	begr	expl	begr	expl	begr	expl	begr	expl
Directe personeelskosten	435.923	406.834	62.168	63.483	1.457.985	1.544.621	1.956.075	2.014.937
Indirecte personeelskosten	139.281	185.742	12.662	16.886	101.295	135.085	253.238	337.713
Directe overige personeelskosten	1.400	1.400	0	0	-47.048	-144.376	-45.648	-142.976
Indirecte overige personeelskosten	109.772	100.419	6.514	3.926	52.114	31.408	168.400	135.753
Directe kosten donaties	0	0	0	0	22.000	22.821	22.000	22.821
Directe afschrijvingskosten	5.160	5.160	0	0	127.963	125.604	133.123	130.764
Indirecte afschrijvingskosten	24.320	27.482	2.211	2.498	17.687	19.987	44.218	49.968
Indirecte toevoeging verwervingsfonds	0	0	0	0	0	0	0	0
Indirecte bijdrage De12Landschappen	0	0	0	0	60.000	53.563	60.000	53.563
Directe budgetposten	83.131	66.107	50.210	35.706	809.459	956.995	942.800	1.058.809
Indirecte bureaunkosten	121.550	126.160	11.050	11.469	88.400	91.753	221.000	229.382
Directe algemene kosten	936	936	0	0	94.064	70.837	95.000	71.773
Indirecte algemene kosten	66.165	74.659	6.015	6.787	48.120	54.298	120.300	135.744
Directe huisvestingskosten	0	0	0	0	111.000	133.564	111.000	133.564
Indirecte huisvestingskosten	30.525	30.041	2.775	2.731	22.200	21.848	55.500	54.620
Indirecte rentekosten	20.350	25.776	1.850	2.343	14.800	18.746	37.000	46.866
Indirecte overige lasten					1.010.000	1.779.606		1.779.606
Totaal directe kosten	526.550	480.437	112.378	99.189	2.575.423	2.710.066	3.214.350	3.289.692
Totaal indirecte kosten	511.963	570.279	43.077	46.641	1.414.616	2.206.295	1.969.656	2.823.215
Totaal directe/indirecte kosten	1.038.512	1.050.717	155.455	145.830	3.990.039	4.916.360	5.184.006	6.112.907
Inkomsten (1 - 5: provinciale subsidie 2020)	-622.816	-622.816	-87.616	-88.786	-3.972.246	-5.755.951	-4.682.678	-6.467.553
Bijdrage HZL aan subsidiabele activiteiten 1 - 6	-415.696	-427.901	-67.839	-57.044	483.535	484.945	0	0
Exploitatiesaldo	0	0	0	0	501.328	-354.646	501.328	-354.646